

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 13 (5274) 5 красавіка 2024 г.

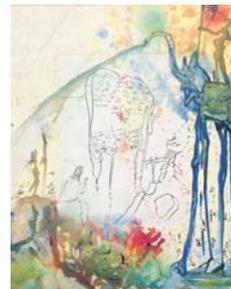
ISSN 0024-4686

Прывітанне
ад мілых
зорак
стар. 5

Знайсці
сваю
сцяжыну
стар. 6

Адказы
на галоўныя
пытанні
стар. 12

На прынцыпах роўнасці

Фота БелТА.

Падчас святочнага канцэрта да Дня яднання народаў Беларусі і Расіі ў Палацы Рэспублікі.

Амаль тры дзесяцігоддзі таму, 2 красавіка 1996 года, быў падпісаны Дагавор аб утварэнні Супольнасці Расіі і Беларусі, які паклаў пачатак інтэграцыі нашых краін. У гэты ж дзень Вышэйшым Саветам Супольнасці было прынята рашэнне аб заснаванні Дня яднання народаў Беларусі і Расіі. З таго часу гэтае свята адзначаецца ў абедзвюх краінах 2 красавіка, што пацвярджае згуртаванасць нашых братэрскіх народаў, імкненне да далейшага ўмацавання ўзаемадзеяння, у аснове якога ляжаць шматвяковыя традыцыі сяброўства, цесныя культурныя і духоўныя сувязі.

Сёлета, віншуючы з Днём яднання, Старшыня Вышэйшага дзяржаўнага савета Саюзнай дзяржавы, Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў: «Грамадзяне дзвюх краін карыстаюцца роўнымі правамі і гарантыямі, могуць на справе адчуць перавагі жыцця, працы, вучобы і падарожжаў у рамках Саюзнай дзяржавы без абмежаванняў. І гэта далёка не поўны пералік дасягненняў, якія даюць магчымасць мільёнам беларусаў і расіян з упэўненасцю глядзець у заўтрашні дзень. Адзінства нашых брацкіх народаў сфарміравалі агульныя культура, светапоглядныя каштоўнасці і гісторыя, якую мы свята захоўваем і аберагаем».

Мерапрыемствы, прысвечаныя Дню яднання народаў Беларусі і Расіі, праходзілі па ўсёй нашай краіне. Не сталі выключэннем і ўстановы культуры: бібліятэкі, дамы і палацы культуры, клубы, тэатры, музеі.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў хрысціян Беларусі, якія святкавалі Вялікідзень 31 сакавіка. «Уважэннае Хрыстова аб'ядноўвае нас вакол сапраўдных хрысціянскіх каштоўнасцей, звяртае да спрадвечных якасцей беларускага народа: самаахвяравання, братэрскай узаемадапамогі і імкнення служыць роднай зямлі. У велікодныя дні сэрца кожнага верніка напаяняецца вялікай радасцю, якая ўмацоўвае дух, усяляе надзею на светлую будучыню. Няхай Вялікідзень натхняе вас на добрыя справы і напаяе жывіць любоўю. Моцнага здароўя, шчасця, міру і згоды вам і вашым блізкім», — пажадаў Кіраўнік дзяржавы.

Афіцыйна. Культурная сталіца Беларусі ў 2025 годзе пераедзе ў Іванава Брэскай вобласці. Такое рашэнне прынята на калегіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, інфармуе БелТА. «Хачу нагадаць, што акцыя «Культурная сталіца Беларусі» ў 2023 годзе ў Слуцку прайшла з размахам, — адзначыў кіраўнік выдамства Анатоль Маркевіч. — Было праведзена больш за 100 асноўных мерапрыемстваў, а гэта і канцэртныя праграмы, і выстаўкі, і фестывалі, і конкурсы, і спектаклі, і выступленні вядучых калектываў краіны. Статыстыка паказала, што больш за 200 тысяч чалавек наведвалі іх. У 2024 годзе адбылася ўрачыстая цырымонія адкрыцця акцыі ў горадзе Бялынічы, што стаў пляцоўкай для выступлення вядучых калектываў краіны, і мы спадзяемся, што культурнае жыццё рэгіёна стане яшчэ больш багатым, насычаным новымі праектамі і культурнымі праграмамі».

Тэатр. Прэм'ерныя паказы спектакля «Горкі хлеб» адбудуцца 4 і 7 мая ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М. Горкага. Пра гэта падчас прэс-канферэнцыі наведамі мастацкі кіраўнік тэатра Сяргей Кавальчык. «Мы ўзялі дакументальныя гісторыі і робім на іх аснове трагедыю аб тых людзях, якія перажылі акупацыю. Мне здаецца, гэты матэрыял вельмі эмацыянальны. Ён накіраваны не столькі на стварэнне відэавішча, колькі на вывучэнне чалавека, яго лёсу і месца ў гэтым свеце ў перыяд найцяжэйшых выпрабаванняў», — падкрэсліў Сяргей Кавальчык. Паводле яго слоў, спектакль расказвае аб тым, як дзеці перажылі акупацыю, знявагі, страты і пакуты, але ў далейшым здолелі захаваць у сабе чалавека.

Фестываль. Галоўнымі тэмамі XXX Мінскага міжнароднага кінафестывалю «Лістапад», які пройдзе з 1 да 8 лістапада, стануць 100-годдзе беларускага кіно і 30-годдзе фестывалю, наведана начальнік аддзела па кінематографіі Міністэрства культуры Ірына Дрыга падчас прэс-канферэнцыі. «Мы плануем паказы рэтра-фільмаў, якія становіліся ўладальнікамі золата «Лістапада» ў розныя гады. У праграме будуць пазаконкурсныя паказы і іншыя мерапрыемствы, прысвечаныя 100-годдзю беларускага кіно. Размова ідзе пра фільмы, якія складаюць залаты фонд айчызнага кінематографа і кінафестывалю. У гэтыя дні таксама будуць школьныя канікулы, а значыць, дзеці змогуць паглядзець фільмы «Лістападкі», а таксама святы, калі нашы глядачы будуць мець больш вольнага часу і наведваюць больш кінасеансаў», — адзначыла Ірына Дрыга.

Свята. Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы разам са Студэнцкім этнаграфічным таварыствам запрашаюць у Купалаўскі мемарыяльны запаведнік «Вязінка», дзе 7 красавіка адбудзецца «Веснавы фэст». У праграме — традыцыйная інструментальная музыка, песні і карагоды, рэканструкцыя валацобнага абраду, кірмаш рамэстваў, народныя веснавыя гульні, майстар-класы для дзіцяці і ўсіх цікаўных, а таксама лекцыя пра паходжанне велікодных традыцый і выстаўка калекцый як-пісанак, сабраная Святанай Лазоўскай.

Рэгіён. Выстаўку «Пётр Явіч — вучань Юдэля Пэна» прэзентавалі ў Гродзенскім музеі гісторыі рэлігіі. Мастак Пётр Явіч нарадзіўся 5 верасня 1918 года ў Венгрыі. Праз восем гадоў будучы жывапісец разам з сям'ёй пераехаў у Віцебск, дзе пазнаёміўся з майстрам пэндзля і педагогам Юдэлем Пэнам. «Явіч правучыўся ў Юдэля Пэна два гады, наведваючы заняткі пасля школы, як і яго настаўнік, ён заставаўся верны рэалістычнай школе жывапісу, мог адчуваць настрой чалавека, знаходзіць цудоўнае ў жывым кулку прыроды і ў паўсядзённых прадметах, умеў бачыць прыгажосць і пераносіць яе на свае палотны. Майстарства гэтага выдатнага мастака арыгінальнае і самабытнае, яго творчая спадчына ўваходзіць у скарбніцу беларускага выяўленчага мастацтва», — расказваюць у музеі. На выстаўцы прадстаўлена 29 работ Пятра Явіча ў жанры партрэта, пейзажа і нацюрморта. Убачыць іх можна да 31 мая.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Акрылены вясной

У Мінскай цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы адбыўся юбілейны творчы вечар паэта, пера-кладчыка, публіцыста, намесніка старшын Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзіміра Магзо.

Вечар арганізаваны Тэатрам паэзіі Мінскага гарадскога аддзялення СПБ. Адкрыў мерапрыемства дырэктар тэатра даўні сабар юбіляра Міхась Пазнякоў, які распавёў пра яркі творчы шлях Уладзіміра Магзо, уручыў ганаровую граматы Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Павіншаваў юбіляра паэт, празаік, літаратуразнаўца Мікола Чарняўскі, які, дарэчы, з'яўляецца і творчым настаўнікам Уладзіміра Магзо. Менавіта ён першым заўважыў літаратурны здольнасці юнага паэта з Зэльвеншчыны, які даслаў свае вершы ў часопіс «Бярозка». Мікалай Мікалаевіч зачытаў першыя паэтычныя радкі юбіляра, надрукаваныя на старонках часопіса.

Паэт зрабіў шыкоўны падарунак юбіляру — жыццёсцярджалны верш з гумарыстычнай разначкай.

Перад прысутнымі выступіў кампазітар, выканаўца Алег Елісеенкаў, які адзначыў, што многія вершы Уладзіміра Магзо пакладзены на музыку і сталі папулярнымі песнямі, увайшлі ў рэпертуар зорак беларускай эстрады і маладых выканаўцаў.

Да слоў віншавання далучыліся і землякі Уладзіміра Мінавіча: пісьменніцы Людміла Воранава, Валянціна Драбшэўская і артыстка Тэатра паэзіі Ганна Красоўская, якія прадэкламавалі вершы юбіляра.

З любоўю расказаў Уладзімір Магзо пра сваю малую радзіму, сям'ю, школьныя і студэнцкія гады, прачытаў цудоўныя вершы-прывітанні. У Зэльве паэт вольна чварць стагоддзя кожнай вясной праводзіць свята паэзіі і музыкі «Зэльвенскія сакавіны» з удзелам вядомых пісьменнікаў, кампазітараў, спевакоў.

Агата ПІСАР

Мужнасць і патрыятызм

Пра геральдыку кнігі «Лёсы жанчын — лёс адзінай Беларусі» расказалі школьнікам падчас урока мужнасці, які прайшоў у Доме літаратара.

Вучні сярэдніх школ № 7 і № 99 Мінска разам з настаўнікамі сталі ўдзельнікамі патрыятычнага мерапрыемства, якое адкрыў старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў. Ён расказаў пра шматгранную працу сталічных пісьменнікаў і паэтаў, а таксама пра многіх

класікаў беларускай літаратуры, партрэты якіх размешчаны ў мемарыяльнай зале, дзе і праходзіла сустрэча.

Аўтар кнігі «Лёсы жанчын — лёс адзінай Беларусі» Аліна Грышкевіч сваё выступленне прысвяціла тэме мужнасці і патрыятызму беларускага народа. Геральдыка кнігі — жанчыны высокадухоўныя, на прыкладах іх лёсаў — гісторыя нашай краіны і Вялікай Айчыннай вайны. Некаторыя з геральдыкі кнігі «Лёсы жанчын — лёс адзінай Беларусі», нашы сучасніцы, таксама прайшлі цяжкімі

дарогамі вайны і сёння расказваюць моладзі аб тым, як трэба бератчы мір і спакой на зямлі.

Кніга «Лёсы жанчын — лёс адзінай Беларусі» стала папулярнай не толькі ў Беларусі, але і за мяжой. Прэзентацыя выдання з удзелам аўтара паспяхова прайшлі ў Вене (Аўстрыя), Ханжоу (Кітайская Народная Рэспубліка), таксама выданне было прадстаўлена ў Будапешце (Венгрыя), Ташкенце (Узбекістан), на разнастайных міжнародных кніжных выстаўках.

Феліцыя ГЛІНСКАЯ

конкурсы

Віншваем, ганарымся!

Навапалацкі Ірына Багданава і Яна Гільмуліна, удзельніцы літаб'яднання «Надзвінне», атрымалі перамогу ў конкурсе «Жанчына года горада Навапалацка». Конкурс праводзіўся ўжо дзясяты раз па ініцыятыве Навапалацкай гарадскога арганізацыі Беларускага саюза жанчын і пры падтрымцы гарадскога выканаўчага камітэта.

Ірына Багданава — член Саюза пісьменнікаў Беларусі і Саюзнай дзяржавы. Аўтар дзіцячай кніжнай серыі з дзевяці кніг «Наша дружная сям'я», больш за 1200 экзэмпляраў якой падарыла школам і бібліятэкам. Атрымае трэцюю вышэйшую адукацыю ў Маскоўскім літаратурным інстытуце імя А. М. Горкага. Правяла многа грамадскіх акцый, актыўна працуе па праекце

народнага літаратурнага аб'яднання «Надзвінне» «Суладдзе: выхаванне паэзіяй».

Яна Гільмуліна, выкладчыца Навапалацкага музычна-каледжа, стала пераможцай у намінацыі «Культура і духоўнасць». Заканчвае вучобу ў аспірантуры Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава, у 2023 годзе завяршыла навуцнае ў Мінскай духоўнай семінары. Маладая паэтэса з'яўляецца пераможцай многіх літаратурных конкурсаў. Яна Гільмуліна — чаканая гасця на мерапрыемствах: чытае свае вершы, спявае песні, аўтарам слоў і музыкі якіх з'яўляецца.

Шчыра віншваем і ганарымся!

Валянціна СОПКАВА

стасункі

Выпрабаванне «Роман-газетой»

Выйшаў чацвёрты нумар аўтарызатнага маскоўскага часопіса «Роман-газета», які цалкам прысвечаны сучаснай беларускай прозе. Назва на вокладцы наступная: «На сінім моры камень...» Сучасная проза Беларусі.

Адкрываецца беларускі выпуск аповесцю Алеся Вадака «Нелюдзімы». Яе пераклаў на рускую мову Алег Ждан. З аповесцю «Радня» выступае Вера Зелянко. Проза вядомага празаіка Сяргея Трахімэнка прадстаўлена двума апавяданнямі — «Голка ў квадраце» і «Землякі-сібіракі». Таксама надрукаваны апавяданні Алега Ждана «Малітва» і Алены Папова «Курыны Бог», «Каля ўвахода...». Пададзены і кароткія біяграфічныя звесткі пра беларускіх пісьменнікаў.

Гэта не першы «беларускі праект» «Роман-газеты». Галоўным рэдактар часопіса Юрый Казлоў так пракаментаваў характар стасункаў беларускіх

аўтараў з чытачамі Расіі са старонак аўтарызатнага выдання:

— Мы заўжды гатовы даваць месца для беларускіх рамануў, апавесцей і апавяданняў. У беларускай прозе высокі аўтарызат на постаўкай прасторы. Аўтарамі «Роман-газеты», якая, між іншым, выдаецца з 1927 года, былі многія беларускія пісьменнікі. У свой час тыраж нашага выдання (напрыканцы 1980-х гадоў) даходзіў да трох з паловай мільёна экзэмпляраў. А ў 1977-м выпуск нумара з апавесцямі народнага пісьменніка Івана Шамякіна з уступным словам Андрэя Макаёнка выйшаў тыражом 1 600 000 экзэмпляраў. У «Роман-газете» ў 1986 годзе быў надрукаваны і раман Івана Шамякіна «Петраград — Брест». А ў 1975-м — «Атланты і карытаты». А яшчэ раней, у 1957-м, — раман Івана Шамякіна «Крыніцы»... Ведаю, што ў нашым часопісе былі надрукаваны творы Івана Мележа, Івана Чыгрынава, Алеся Адамовіча, Васіля Быкава...

Сёння такія творчыя праекты дапамагаюць пашырыць прастору ўяўленняў пра сучасную беларускую прозу, з'яўляюцца мастом літаратурнай дружбы і сапраўднай творчай і народнай дыпламатыі.

Сяргей ШЫЧКО

прэзентацыі

Адлюстраванне таленту

Традыцыйна сакавіцкі нумар навукова-метадычнага часопіса «Роднае слова» прысвечаны жанчынам-творцам, якія пакінулі след у культурна-гістарычнай спадчыне нашай краіны.

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылася прэзентацыя новага нумара часопіса «Роднае слова», які расказвае пра знакамітых беларусаў. Акрамя матэрыялаў пра спадчыну Еўдакіі Лось і Ганны Новік, выданне змяшчае навукова-даследчыя артыкулы, прысвечаныя пазтэсам-сучасніцам Соф'і Шах і Людміле Кебіч, а таксама пісьменніц, чые творы ўвайшлі ў зборнік жаночай навелы з кніжнай серыі «Сучасная беларуская літаратура».

Адна з мэт абранай тэмы — адлюстраванне разнастайнасці, таленту і арыгінальнасці ў творчасці пісьменніц, пазтэс, мастацка і навукоўцаў.

між іншым

Размова з уйгурскімі школьнікамі

Творы беларускіх пісьменнікаў увайшлі ў анталогію сусветнай дзіцячай літаратуры, выдадзеную ў Алматы

Авут Масімаў — вядомы ўйгурскі пісьменнік. Жыве і працуе ў Алматы (Казахстан), дзе поруч з ім шчыруе невялікі атрад пісьменнікаў-суродзічаў. На тэрыторыі Казахстана, між іншым, пражывае 275 тысяч уйгураў. Агульная іх колькасць увогуле ў свеце — каля 13 мільёнаў. Болей за ўсё — у Кітаі: 12 мільёнаў 800 тысяч. Ва ўсім свеце развіваецца ўйгурская нацыянальная літаратура.

Перакладчык і дзіцячы пісьменнік Авут Масімаў з'яўляецца аўтарам 14 кніг. Працаваў у розных казахстанскіх газетах, у часопісе «Арзу». Зусім нядаўна падрыхтаваў і выдаў на ўйгурскім мове аўтарскую анталогію перакладаў твораў дзіцячых пісьменнікаў з розных краін свету «Было ці не было...»: Ханса Крысціяна Андэрсена, Шарля Перо, Гермініі Цур Мюлен,

Ірына Шматкова ў сваім матэрыяле пра кнігу «Размова з люстэркам» (серыя «Сучасная беларуская літаратура») даследуе паходжанне тэрмінаў «жаночая навела», «жаночая літаратура». Доўгія часы ў грамадстве такое «дамскае чытво» лічылася масавай культурай, у якой няма высокай ідэі і глыбокага сэнсу. Але даследчыца аналізуе вялікую колькасць «жаночай» літаратуры і прыходзіць да высновы, што талент і любоў да слова зусім не залежаць ад гэндару, а тэрмін «жаночая» можна ўжываць для адлюстравання іншага жыццёвага погляду і падыходу да сюжэта.

Метадычную тэматыку прадстаўляе распрацоўка літаратурнай гасцёўні «Ітушка палескага краю», прысвечанай творчасці Яўгеніі Янішчы. Матэрыял можна выкарыстоўваць для пазакласных мерапрыемстваў у навучальных установах.

Да 120-годдзя народнай артысткі Беларусі Ларысы Александроўскай

таксама падрыхтаваны эксклюзіўны матэрыял, які складаецца з цікавых біяграфічных звестак і любоўнай перапіскі ваенных часоў.

Прадстаўлены і даследаванні замежных навукоўцаў. Так, у матэрыяле пра кітайскія любоўныя легенды параўноўваюцца беларускія і кітайскія сюжэты знакамітых паданняў.

Гадавы праект «Сто партрэтаў Васіля Быкава» таксама пачынае сваю дзейнасць. Кожны месяц у часопісе «Роднае слова» будзе змяшчацца жывапісныя выявы знакамітага пісьменніка. У сакавіку аўтарам гэтых партрэтаў сталі таксама жанчыны.

Найвялікшым упрыгажэннем нумара, па словах галоўнага рэдактара часопіса Наталлі Шапран, з'яўляецца карціна «Подыбныя» Раісы Кудрэвіч, якая захоўваецца ў фондах Нацыянальнага мастацкага музея.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

Сакарыяса Тапеліуса, Ангела Карайлічава, Газароса Агаяна, Бейсенбая Сулейменава. Поруч з казкамі пісьменнікаў Даніі, Францыі, Аўстрыі, Фінляндыі, Балгарыі, Арменіі, Казахстана ў кнігу увайшлі і творы дзіцячых пісьменнікаў Беларусі — Кацярыны Хадасевіч-Лісавой, Людмілы Рублеўскай, Алеся Карлюкевіча.

Зборнік казак «Было ці не было...» выйшаў накладам 1000 экзэмпляраў. Кніга распаўсюджваецца па ўсіх школах і гімназіях Казахстана, дзе вучоба выдзецца на ўйгурскім мове.

Застаецца спадзявацца, што стасункі паміж беларускімі і ўйгурскімі літаратурамі будуць пашырацца і надалей. У многім гэтаму, акрамя Авута Масімава, спрыяе ўйгурскі літаратуразнаўца доктар філалагічных навук Алімжан Хамраеў. Ён неаднойчы выступаў у беларускіх літаратурна-мастацкіх прыродных выданнях.

Раман СЭРВАЧ

прэс-канферэнцыя

Фінал блізка

У Нацыянальным прэс-цэнтры Рэспублікі Беларусь прайшла канферэнцыя па выніках адборачнага тура III Адкрытага рэспубліканскага конкурсу харэаграфічнага мастацтва «Час танцаваць». Агучылі важныя пытанні па арганізацыі мерапрыемства, колькасць заяўленых канкурсантаў, намінацыі, танцавальныя кірункі і ўзроставыя катэгорыі ўдзельнікаў.

Конкурс праходзіць ужо трэці раз. Арганізатарам праекта з 2022 года з'яўляецца Рэспубліканскі культурна-асветніцкі цэнтр. Мэта — папулярызацыя харэаграфічнага мастацтва ў Рэспубліцы Беларусь, захаванне культурнай спадчыны нашай краіны. Традыцыйна праект праходзіць пры падтрымцы БелТА і Нацыянальнага прэс-цэнтра.

У 2022 і 2023 гадах у конкурсе прынялі ўдзел больш чым 2000 чалавек

рознага ўзросту з 15 гарадоў нашай краіны. На III Адкрытым рэспубліканскім конкурсе заяўлена 73 харэаграфічныя нумары. «Усяго на сцэну выйдзе каля 850 удзельнікаў, узрост танцоўраў — ад 7 да 74 гадоў, што дэманструе разнастайнасць калектываў», — паведаміў дырэктар Рэспубліканскага культурна-асветніцкага цэнтру Аляксандр Сідарэнка.

Прадстаўляць сваю творчасць канкурсанты будуць у шасці намінацыях: класічная харэаграфія, сучасная харэаграфія, эстрадная харэаграфія, балны танец, народны і народна-стылізаваны танец, свабодны напрамак. Арганізатары заўважаюць, што сёлета павялічылася колькасць нумароў сучаснай харэаграфіі. Раней у лідарах былі народны і эстрадныя танцы. Амаль усе рэгіёны прынялі ўдзел у конкурсе, акрамя Магілёўскай вобласці. Беларуская культура будзе прадстаўлена на сцэне калектывамі з Мінска,

Гомеля, Віцебска, Рагачова, Полацка, Баранавіч, Пінска, Ваўкавыска і інш. У гэтым годзе ў конкурсе ўдзельнічае танцоўра з Кітайскай Народнай Рэспублікі Вэй Сісі, якая толькі год жыве ў Беларусі, але пачала ўжо вывучаць беларускія народныя танцы. Нумар, з якім яна выступіць у фінале, пазнаёміць беларускіх глядачоў з традыцыйнай кітайскай харэаграфіяй.

У склад журы ўвайшлі аўтарытэтыныя дзеячы культуры і мастацтва, прафесійныя харэографы, арганізатары і партнёры конкурсу. Старшыня — Святлана Гуткоўская — заслужаны дзеяч мастацтваў, член экспертнага савета фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва.

Фінал конкурсу адбудзецца 6 красавіка ў Канцэртнай зале «Мінск», таксама будзе трансляцыя на афіцыйным сайце Нацыянальнага прэс-цэнтра.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

на развітанне

Ад сэрца да сэрца

На 86-м годзе пасля працяглай хваробы пайшоў з жыцця адметны пазтэ, былы старшыня рэвізійнай камісіі Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Міхайлавіч Ласенка.

Пісьменнік нарадзіўся ў 1938 годзе ў Днепрапятроўскай вобласці (Украіна). Не адзін дзясятак гадоў аддаў ваеннай службе ва Узброеных сілах СССР. Палкоўнік у адстаўцы. Воін-інтэрнацыяналіст, доўгі час знаходзіўся ў Сірыйскай

Архаскай Рэспубліцы ў якасці ваеннага спецыяліста.

Аўтар кніг «Грані», «От сердца к сердцу», «С совестью своей наедине», «Откровенно говоря». Лаўрэат Міжнароднай прэміі імя А. Г. Ныялоўска (г. Санкт-Пецярбург, 2005), Мінскай абласной літаратурнай прэміі ў намінацыі «Пазэзія» (2011).

Пісьменніцкая супольнасць смуткуе і выказвае спачуванне родным і блізкім Уладзіміра Міхайлавіча.

«ЛіМ»-люстэрка

Міністэрства культуры Беларусі накіравала дасье нематэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці «Культура беларускай дуды» ў сакратарыят Канвенцыі аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА. Як удакладняе БелТА, падрыхтоўцы намінацыі папярэднічала велізарная работа па вывучэнні традыцый дударства ў Беларусі. Дасье было створана Мінскім абласным выканаўчым камітэтам у 2024 годзе пры кардынацыі Міністэрства культуры ў адпаведнасці з патрабаваннямі ЮНЕСКА. Статус гісторыка-культурнай каштоўнасці культуры беларускай дуды, якая бытуе на тэрыторыі Віцебскай, Гродзенскай, Гомельскай, Магілёўскай і Мінскай абласцей, быў нададзены Міністэрствам культуры ў 2023 годзе.

У Беларусі чакаюць візіт у адказ майстроў мастацтваў Азербайджана. Як перадае БелТА, аб гэтым паведаміў міністр культуры Беларусі Анатоль Маркевіч на сустрэчы з міністрам культуры Азербайджана Адыль Габіл аглу Керымлі. Анатоль Маркевіч падзякаваў за цёплы і гасцінны прыём беларускай дэлегацыі падчас Дзён культуры Беларусі ў Азербайджане. Ён адзначыў, што пасля сустрэчы ў лістападзе мінулага года на Санкт-Пецярбургскім міжнародным культурным форуме актываваўся сумесная работа па падрыхтоўцы і правядзенні Дзён культуры Беларусі ў Азербайджане. «Пастараліся насыціць праграму жамчужынамі беларускай культуры, каб азербайджанскі глядач прасякнуўся прыгажосцю нашай зямлі і адчуў дружалюбнае, цёплае стаўленне з боку беларусаў. Мы з нецярпеннем будзем чакаць візіт ў адказ майстроў мастацтваў Азербайджана», — адзначыў кіраўнік ведамства.

Беларускі дзяржаўны акадэмічны заслужаны харэаграфічны ансамбль «Харошкі» прыняў удзел у канцэрте майстроў мастацтваў дзяржаў — удзельніц Снд ва Узбекістане, перадае агенства «Мінск-Навіны». Мерапрыемства прысвечана наданню Самарканду статусу Культурнай сталіцы Садружнасці. Так, ансамбль прывёз фальклорныя беларускія нумары з залатога фонду калектыву. Пастаноўкі, створаныя яшчэ ў 1970-х гадах народнай артысткай Беларусі Валянцінай Гаявой, перадаюцца ад аднаго пакалення артыстаў да іншага, не страчваючы сваёй актуальнасці і значнасці.

Пэрасоўная выстаўка «Тэатральная памяць народа. Беларуская драматургія: Мінск — Масква. Па архівах РДБМ» адкрылася ў Гомельскай абласной універсальнай бібліятэцы імя У. І. Леніна. Праект прадстаўлены Расійскай дзяржаўнай бібліятэкай мастацтваў і прымеркаваны да Міжнароднага дня тэатра і Дня яднання народаў Беларусі і Расіі. Выстаўка прысвечана гісторыі творчага супрацоўніцтва двух народаў. Дэманструюцца ўнікальныя дакументы 1930—1980-х гадоў: тэатральныя праграмы, рарытэтыныя шкографічныя і машынапісныя п'есы, якія выпускаліся Усеаюзным упраўленнем па ахове аўтарскіх правоў, рэцэнзіі, кнігі, фота спектакляў беларускага і рускага тэатраў. Дапоўнілі выстаўку экспанаты з фонду Мемарыяльнай залы Андрэя Макаёнка.

Наша прыняць удзел у XXII Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Аладаўскія чытанні — 2024», прысвечанай 85-годдзю з дня заснавання музея і 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Канферэнцыя адбудзецца 23 мая. Да абмеркавання прапаноўваюцца наступныя тэмы: музей і яго збор, праблемы калекцыянавання; музей і Вялікая Айчынная вайна 1941—1945 гг.; гісторыя і бытаванне калекцый; атрыбуты і навуковыя даследаванні твораў мастацтва з музейных калекцый; сучасныя магчымасці музейнай камунікацыі; інкляўзіўнасць і сферы ды іншыя. Заяўку на ўдзел і тэкст даклада неабходна падаць да 26 красавіка.

У Мінску падвялі вынікі міжнароднага дзіцячага тэатральнага форуму «Крокі». Як паведаміла агенства «Мінск-Навіны», Гран-пры конкурсу атрымаў калектыў з Малдовы. Дзіцячы тэатр аўтарскай песні «Рапсодыя» з Кішыньва пакарыву журы пастаноўкай «Кадыйш». Гэта музычна-паэтычны спектакль пра апошні подзвіг Януса Корчака. Прыз сімпатый глядачоў дастаўся калектыву Мінскага дзяржаўнага палаца дзяцей і моладзі за спектакль «Дзіўнае падарожжа труса Эдварда». За «Найлепшае рэжысёрскае нападунненне спектакля» быў узнагароджаны тэатр-студыя «Дзверы» з Масквы з пастаноўкай «Фантазэры».

Архангельскі тэатр драмы імя М. В. Ламаносава ўпершыню адправіцца на гастролі ў Беларусь. У Мінску і Віцебску пакажуць спектакль «Васіль Пёркін» рэжысёра Аляксея Ярыльшыва, перадае «ИТАР-ТАСС». Першы паказ адбудзецца ў Беларусі дзяржаўным маладзёжным тэатры 23 красавіка. 24 і 25 красавіка пройдуць тры паказы спектакля ў Віцебску пры падтрымцы Беларускага тэатра «Лялька».

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Зярняты шчырасці і дабрыні

Мастацкая літаратура як сродак выхавання патрыёта і грамадзяніна

Літаратура заўсёды была не проста вучэбным прадметам, а сродкам выхавання, сацыяльнага развіцця асобы, адной з крыніц духоўных ведаў. Настаўнік праз мастацкі твор уплывае на фарміраванне светапогляду навучэнцаў, іх грамадзянскай культуры.

Галоўная мэта навучання беларускай літаратуры — далучэнне навучэнцаў да мастацтва слова, якое фарміруе мысленне, чытацкую і маўленчую культуру, маральна-духоўны свет асобы, развівае творчыя здольнасці, выхоўвае чалавека з глыбокім гуманістычным і патрыятычным светапоглядам. На гэта арыентуюць Канцэпцыя вучэбнага прадмета «Беларуская літаратура» і вучэбныя праграмы.

Развіццё чытацкай культуры вучняў — адно з актуальных пытанняў літаратурнай адукацыі на сучасным этапе. Сёння настаўнік сутыкаецца з праблемай: дзеці страчваюць цікавасць да кнігі. Перад намі паўстае задача: як адцягнуць увагу падлеткаў ад камп'ютараў на карысць кнігі? Як абудзіць цікавасць да мастацкай літаратуры? Што будзе цікава сучаснаму падлетку?

Навукоўцы сцвярджаюць, што так званае пакаленне Z — пакаленне візуалаў, якія патрабуюць закончанага сюжэта і высокай дынамікі ў ходзе яго развіцця. Як адзначаюць псіхологі, для сучаснага пакалення чытачоў характэрна кліпавае мысленне.

Лічу, на ўроку мэтазгодна выкарыстоўваць прыём «кросэнс» — дзеваць сэнсавых малюнкаў да тэксту, дзе кожная выява мае сувязь з папярэдняй і наступнай. Выкарыстаць кросэнс можна на розных этапах урока, напрыклад, пры правярцы дамашняга задання. У 5 класе прапаноўваю вучням малюнку, у старшых даю магчымасць складзіць сямі.

Выкарыстанне асацыятыўных картак дапамае навесці вучня на роздум, выклікаць пэўныя ўспаміны. Пры вывучэнні верша «Продкі» Алесь Пільмякова прапанаваў разгледзець чорна-белыя фотаздымкі. Многія вучні згадалі пра сямейны альбом, зашклёныя рамкі на сцяне ў бабулінай хаце. Так пра сваіх продкаў і пачалі гаворку ў 6 класе.

Цікаваць да твора выклікае і пытанне, адказ на якое вучні павінны даць паля прачытаннага мастацкага тэксту.

Што нішчыць душу чалавека? Адказ шукаюць дзевяцікласнікі, чытаючы творы Яна Баршчэўскага са зборніка «Шляхціц Завальня». Разглядаючы апавяданне Алены Васілевіч «Горкі ліпавы мёд», сямікласнікі на ўроку дадаткова чытанна вырашаюць наступнае пытанне: «Чаму мёд горкі?» Шасцікласнікі, чытаючы апавяданне Вячаслава Адамчыка «Салодкія ялыкі», разважаюць, чаму твор мае такую назву. Не пакаідае аб'якавым і апавяданне Змітрака Бядулі «На Каляды к сыну». Вучні 7 класа даюць ацэнку паводзінам сына і выказваюць сваё меркаванне, чаму не спраўдзіліся надзеі маці. Такія роздумы аказваюць вялікае выхаваўчае ўздзеянне на чытача.

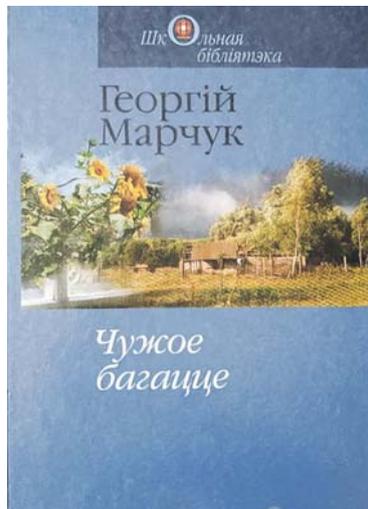
Чытанне мастацкага твора — адзін з асноўных этапаў яго вывучэння на ўроку. На мой погляд, работа з тэкстам дазваляе павысіць цікавасць да прадмета, матывацыю да навучання. Таму раю вучням рабіць закладкі рознага

колору: зялёныя абазначаюць пейзажныя замалёўкі, жоўтыя — партрэтныя характарыстыка, чырвонымі адзначаюць мастацкія дэталі, блакітнымі — моманты, якія ўразілі. Вось так дэталёва васьмікласнікі разглядалі апавяданне Віктара Карамазова «Дзяльба кабанчыка». Мастацкая дэталёва вучыць быць уважлівым да дробязей, у якіх схавана глыбокая думка. Што значыць трохрублёвая паперка для Тэклі ў апавяданні «На Каляды к сыну»? Для Сцяпана чырвоная анучка на матчыным пальцы ў апавяданні «Дзяльба кабанчыка»?

Чытанне з закладкамі дазваляе вылучаць важныя моманты ў тэксце, аб'ядноўваць іх у ланцужок. Вучні 5 класа, працуючы з казкай «Нямоглы бацька» У. Караткевіча, рыхтуюць маналог «Закон карысці».

Фарміраванне чытацкай культуры, выхаванне маральных якасцей вучняў адбываецца і праз чытанне мастацкіх твораў на ўроках дадатковага чытання. Настаўнік мае права выбару мастацкага твора, які рэкамендаваны вучэбнай праграмай.

Пяцікласнікам падабаецца чытаць літаратурныя казкі. Для дадатковага чытання прапанаваў твор Георгія Марчука «Чужое багацце». Зацікаўленым — іншыя творы са зборніка. Вучні разважалі, чаму вучыць казка, як твор Г. Марчука пераклікаецца з народнымі казкамі.

Пачатак на ўроку работа дала аснову для аналізу казак пісьменніка. У выніку з'явілася даследчая праца «Казкі без праўды не бывае: асаблівасці казак Георгія Марчука». Аўтар — вучаніца 5 класа Лізавета Хаяноўская. Сувязь твора з сучаснасцю, гістарычная аснова казак, мастацкія асаблівасці казак — вось кола пытанняў, якія разгледжаны ў даследчай рабоце.

Як вынік — дыплом I ступені на раённым конкурсе работ даследчага характару па вучэбным прадмеце «Беларуская літаратура», III ступені — на абласным.

Пры выбары твора неабходна ўлічваць асаблівасці чытацкія інтарэсы вучня.

У даследчай працы па вучэбным прадмеце «Беларуская літаратура» прымаюць удзел і вучні старшых класаў. Матываваць да выбару мастацкага твора можа сустрэча з пісьменнікам, дэталёвае знаёмства з яго творчасцю.

Варта рэкамендаваць вучням і навінкі літаратуры. У 2022 годзе з'явілася кніга Алены Стэльмах «Пашка і сонечны праменьчык». Прачытаныя васьмі класамі ўразілі: аўтар закрнула пытанні выхавання дзяцей, сямейных традыцый, культуры беларусаў.

Алегарычная казка «Дуб і крумкач» унесена ў спіс твораў для дадатковага чытання ў 9 класе. Аўтар закрнае пытанні гісторыі нашай краіны, менталітэту беларусаў. У гэтым вялікі выхаваўчы патэнцыял кнігі.

Разам з вучнямі распрацавалі дыдактычныя гульні да казак (крыжаванкі, крыжыкі-нулікі, літаратурная віктарына). Матэрыял дазволіць у цікавай форме абмеркаваць твор.

Прынцыпы выхавання даўней і цяпер, беларускія прыказкі з канцэптам «сямя», роля пераемнасці сямейных традыцый — кола пытанняў, якія даследавала Лізавета Хаяноўская. Гэты матэрыял стаў асновай для работы «Фарміраванне сямейных каштоўнасцей на прыкладзе казак А. Стэльмах», якая была адзначана дыпламам I ступені на раённым конкурсе работ даследчага характару па вучэбным прадмеце «Беларуская літаратура».

Душа не можа зарастаць пустазеллем. Яна мае патрэбу ў нечым, што дазваляла б ёй праросць зярыяты шчырасці і дабрыні, любові і адказнасці, узгадоўваючы іх у трывалыя, доўгатэрміновыя пачуцці.

Доўгатэрміновыя пачуцці — патрыятызм, грамадзянскасць, адчуванне ўласнага дому як дому нацыянальнага, беларускага — сёння вельмі актуальныя. Магутным сродкам такога выхавання можа служыць крэзнаўчая літаратура.

Не варта абыходзіць увагай творы пісьменнікаў-землякоў. Гэта забяспечвае прынцып рэгіяналізацыі ў выкладанні літаратуры, вызначаны Канцэпцыяй літаратурнай адукацыі.

Навукоўцы, напрыклад В. Ляшук, сцвярджаюць, што сучаснаму настаўніку неабходна ўлічваць рэгіянальны аспект у навучанні і выхаванні.

Як паказвае практыка, вучні з цікавасцю ставяцца да такіх твораў, ім важна ўсведамляць, што і іх землякі плённа працуюць ці працавалі на карысць развіцця беларускага мастацкага слова. Сістэмнае выкарыстанне крэзнаўчага матэрыялу забяспечвае стварэнне ўмоў для грамадзянска-патрыятычнага выхавання і садейнічае развіццю спазнавальнай актыўнасці.

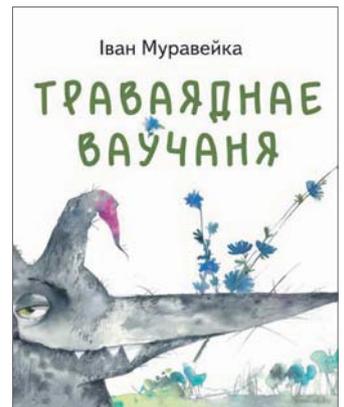
Так, летась на Любаншчыне адзначылі 200-годдзе Уладзіслава Сыракомлі і Паўла Шпілеўскага. 4 снежня 2023 года споўнілася 6 85 гадоў Ніне Маеўскай. Вучням 7 класа я прапанаваў прачытаць апавяданні «Арніка» і «У нашу рэчку прыплыў кракадзіл», дзе гаворка ідзе пра становішча ракі Арэсы. Каб вучні глыбей зразумелі творы, варта пазнаёміць іх з біяграфіяй пісьменніцы. Гэта можна зрабіць у рознай форме, напрыклад, з выкарыстаннем прэзентацыі. Цікава ў шосты школьны дзень наведваць літаратурны музей. Так, у школе № 3 імя Г. Сячка г. Любані сабраны матэрыял пра майстроў слова — Івана Муравейку, Уладзіміра Паўлава... Убачанае і пачутае не пакаідае аб'якавым нікога, дае магчымасць глыбей зразумець аўтарскую пазіцыю.

Многія творы Н. Маеўскай закранаюць экалагічныя праблемы, становішча ракі Арэсы. Проза Ніны Маеўскай палужыла матэрыялам для даследавання «Экалогія прыроды — экалогія душы».

Такім чынам, варта не абмяжоўвацца ўрокам, які доўжыцца 45 мінут, а выхаваўчы патэнцыял літаратуры рэалізоўваць і ў пазайрочнай дзейнасці.

У школе працуе гурток «Спадчына», які наведваюць вучні 5—8 класаў. На пасяджэннях гуртка ладзім акцыю «Чытаем разам»: разгледзелі паэму «Над ракой Арэсай» Янкі Купалы (сёлета споўнілася 90 гадоў з часу яе напісання), урыўкі з паэмы «Новая зямля» Якуба Коласа.

У шосты школьны дзень не раз наведвалі Любанскую цэнтральную раённую бібліятэку імя І. А. Муравейкі, дзе ладзілі выставы па творчасці Пімена Панчанкі, Івана Муравейкі, прэзентаваліся кнігі Алены Масла.

Як паказвае практыка, сістэмная і рознабаковая работа па грамадзянска-патрыятычным выхаванні стварае ўмовы для раскрыцця і рэалізацыі творчых патэнцыялаў вучняў, павышае іх матывацыю да вывучэння беларускай літаратуры. Набытыя на ўроках веды рэалізоўваем у конкурсах розных напрамкаў. Гэта і віктарына «Размаўляй са мной па-беларуску», конкурс малюнкаў да твораў Якуба Коласа, конкурс эсэ і малюнкаў да юбілею Янкі Маўра.

Аналізуючы ўласны вопыт, магу з упэўненасцю сказаць, што патрыятычнае выхаванне пачынаецца з любові да сваёй сям'і, вёскі. Я являюся рака бярэ пачатак з маленькіх крыніц, так і любоў да Радзімы пачынаецца з ведаў пра родны край, яго культуру.

Ірына ЛЕНСКАЯ,
настаўніца беларускай мовы
і літаратуры Аўрацэўскай сярэдняй
школы Любанскага раёна

Сяргей Новік-Пяюн: водгукі на першы зборнік

Сяргея Міхайлавіча Новіка-Пеюна (1906—1984) толькі ў 1984 годзе, калі яму ўжо было пад 80 (!) гадоў, прынялі ў Саюз пісьменнікаў... Якраз у 1984-м выйшаў яго паэтычны зборнік «Заўсёды з песняй».

Да з'яўлення гэтай кнігі мала хто і ведаў, што ў Мінску на вуліцы Купрыяна жыве літаратар, у якога за плячыма няпростая жыццё: яшчэ напрыканцы 1920-х гг. Сяргей Міхайлавіч быў высланы польскімі ўладамі ў горад Свеце над Віслай за тое, што арганізаваў у адной з нявіжскіх вёсак беларускі народны хор. Быў арыштаваны польскімі ўладамі яшчэ і ў сакавіку 1939 года.

І ўтрымліваўся ў турме ў Баранавічах. У час Вялікай Айчыннай быў арыштаваны нямецка-фашысцкімі акупантамі, знаходзіўся ў канцлагеры Калдычэва. Цудам застаўся жывы... У снежні 1944 года арыштаваны савецкімі ўладамі. За «зраду Радзіме» асуджаны на 10 гадоў зняволення. Тэрмін адбываў на Калыме. Вызвалены і рэабілітаваны ў 1958 годзе. Вярнуўся ў Беларусь. З 1960 года жыве ў Мінску...

Спробы надрукавацца, як правіла, завяршаліся нічым. Хаця з паэтам сбраваў шмат хто з беларускіх пісьменнікаў, дзеячаў культуры... Сяргей Міхайлавіч вёў шырокую перапіску, часта сустракаўся з заходнебеларускімі літаратарамі, якіх ведаў па 1920—1930-х гадах, па жыцці і працы ў Заходняй Беларусі пад уладай Польшчы...

Выпуск зборніка «Заўсёды з песняй», куды ўвайшла толькі невялікая частка з напісанага твораца, стаў падзеяй для паэта-пакутніка і блізкіх яму людзей. У розныя куткі Беларусі, у Літву і Польшчу, у Латвію, Расію паліцэйкі бандэролькі з тоненькай кніжачкай... Канешне ж, аўтару патрэбна была і зваротная сувязь, яго цікавіла, як адрэагуюць і на вершы, і на сам факт выхаду кнігі. Захаваўся пажоўклы лісток з назвай «Водгукі на кнігу Сяргея Новіка-Пеюна «Заўсёды з песняй»». Поруч з імёнамі вядомых пісьменнікаў пазначаны і звычайныя людзі, з якімі аўтар сустракаўся па жыцці... Аляксей Грачук, інжынер-энергетик; Марыя Аляксандраўна і Віктар Іванавіч Бабіч, г. Нясвіж; Майна Антонаўна Стрыкава, настаўніца 4-й сярэдняй школы г. Слоніма; Таццяна Міхайлаўна Кулак <...> Мінск; Яўгенія Георгіеўна Гаховіч, настаўніца, Навагрудак; Яўгенія Іванаўна Ягоўдзік, Слонім;

Сяргей Сцяпанавіч Ігнатвіч, настаўнік 1-й сярэдняй школы, Беразіно; Валерый Канстанцінавіч Палікарпаў, Баранавічы... Унізе пажоўклага лісточка — такія словы: «...Апрача гэтых водгукіў ёсць яшчэ шмат іншых».

А вось як адгукнуліся на кнігу калегі-літаратары... Добра вядомы літаратурнаўца, выкладчык Гродзенскага ўніверсітэта Аляксей Міхайлавіч Пяткевіч напісаў 27 жніўня 1984 года аўтару зборніка «Заўсёды з песняй»:

«Вельміпаважаны Сяргей Міхайлавіч!

Вялікі дзякуй Вам за кніжку, за цёплыя словы подпісу. Я пра яе ўжо вёў гаворку ў перадачы «Кнігарня» нашага абласнога тэлебачання (1 жніўня), гаварыў пра аўтара. Чыталіся на перадачы вершы «Зорачкі» і «Ніва». «Зорачкі», праўда, давалася крышку скараціць, бо для тэлеэкрана (у маёй перадачы 30 хв.) верш велікаваты. Між іншым, я ўпершыню пазнаёміўся з такім тэкстам «Зорачак» (як у зборніку). Ведаў як песню. У тым тэксце захоўваюцца (з невялікімі адхіленнямі) 1-3 строфы з кніжкі, 1-ыя 2 радкі 4-й і два заключныя радкі 5-й складаюць 4-ую строфу, захоўваецца далей 6-я строфа кніжкі. І апошняя строфа складаецца з 1-х 2-ух радкоў 7-й строфы (з кніжкі) і заключнай 8-й строфы.

Мне цікава ведаць, ці гэта фальклорны варыянт, ці Вы самі пазней 1929 года стварылі такі варыянт і нейкім чынам пусцілі яго ў свет.

Знаю, што «Зорачкі» жывуць у памяці людзей і цяпер. Калі б Вы напісалі толькі адну гэтую песню, то і дзеля гэтага варта было б жыць на зямлі. Шкада толькі, што мастацкія калектывы чамусці яе не бяруць. Магчыма, многія не ведаюць.

Кніжка Ваша па-сапраўднаму паэтычная. Яна павінна была з'явіцца (і прыемна, што нарэшце выйшла з друку). Яна не падобная на іншыя зборнікі з заходнебеларускіх нівяў, хоць і нечым перагукаецца з імі. Увогуле ж зойме побач з імі сваё самастойнае месца ў літаратуры...»

30 жніўня 1984 года на падарунак адгукнаецца Адам Мальдзіс: «...Прашу прабачэння, што так позна дзякую за прысланую Вамі кніжку: быў якраз у водпуску (ездзіў у ГДР, а потым быў на сваёй Астрэвеччыне). Кніжку ж я купіў яшчэ да таго, як Вы прыслалі экзэмпляр з аўтографам. На вечары аматараў кнігі ў Баранавічах паказваў яе і рэкамендаваў з увагі на калдычэўскую тэматыку.

Знаходзячыся ў Англіі, чытаў у адным пасляваенным часопісе, што Вашы песні вельмі любілі спяваць былыя вязні-беганцы, якія тады знаходзіліся ў лагерах для «перамешчаных асоб» на тэрыторыі Заходняй Нямеччыны. Адна немка, пачуўшы іх, расчулілася і заплакала, стала распываць пра аўтара. Ёй адказалі, што аўтар ўжо няма ў жывых... Можна, якраз таму лёс і вырашыў наадварот... Калі спатрэбіцца дакладная бібліяграфічная спасылка — пашукаю ў запісах, але яны на рабоце, а я яшчэ лічуся ў водпуску.

Яшчэ раз дзякуй за добрую кніжку!... Можна толькі здагадвацца, наколькі важнымі былі гэтыя водгукі для літаратара, які пачаў пісаць болей за паўвека да выхаду кнігі «Заўсёды з песняй». «Дні прыходзяць, дні адходзяць, дні лятуць, // Быццам рэк бурлівых хвалі ўдаль плывуць. // Трэці год як на выгнанні ў чужыне // Трэба мучыцца душой і сэрцам мне. // Навакол нідзе ня ўгледзіш родных хат, // Не працягне рук зычліва родны брат, // Не падзеліш

Сяргей Новік-Пяюн.

нават думак з нікім тут, // Не прыгорне ў адзіноцтве родны кут. // Уночы зорачкі прыветліва мігцяць, // Быццам з неба на мяне яны глядзяць... // Што чуваць, скажыце, зорачкі, вы мне // У маёй роднай — ды далёкай — старане? <...> Уночы будзем мы на зоркі паглядаць // Што, як сёння, будуць ў небе зіхаць... — // Занясіце ж вы, пакуль ня бліснуў свет, // Зоркі мілыя, бацькам маім прывет!» Верш, які стаў песняй, напісаны 29 сакавіка 1929 года...

«Цікавым дакументам эпохі» назваў кнігу ў лісце да Сяргея Міхайлавіча вядомы даследчык беларускай літаратуры Генадзь Васільевіч Кісялёў. І яшчэ дадаў: «...Увага да мяне такога чалавека, як Вы, вельмі мяне кранула. Рады выхаду Вашай кніжкі. Жадаю Вам добрага здароўя, новых песень...» Сяргею Міхайлавічу на той час было ўжо 78 гадоў... Наперадзе яшчэ будуць новыя кнігі, кнігі з творами, якія былі напісаны даўно... У 1986 годзе ў «Юнацтва» пабачыць свет прыгожа аформленая кніга «Зорачкі ясныя», а ў 1993-м — зборнік вершаў, песень і паэм «Песні з-за кратаў». Пакіне паэт гэты свет 26 жніўня 1994 года. Пахаваны Сяргей Міхайлавіч на могілках у родных Лявонавічах, на Нясвіжчыне, дзе і нарадзіўся...

З ліста паэтэсы Ніны Мацяш: «Дарагі Сяргей Міхайлавіч, шчыра ўдзячна Вам

присланную кнігу. Рад был открыть для себя еще одного белорусского песняра.

За Вашими стихами, столь близкими к народной традиции, возникает своеобразная судьба, большая и трудная жизнь.

Поздравляю Вас с этим сборником, отрадившим долгий и достойный путь, пройденный Вами.

Желаю здоровья и творческих радостей!...»

Невядомыя дагэтуль творы зачарлілі сардэчныя струны ў многіх карэспандэнтаў Сяргея Новіка-Пеюна. Настаўніца з Навагрудака напісала паэту: «...Нізка кланяюся Вам за гэтыя вершы. Яны — душа народа...»

У 2024 годзе спаўняецца 40 гадоў з часу выдання кнігі «Заўсёды з песняй». Сёлета, у сакавіку, — 95 гадоў, як нарадзіўся верш, як пайшла ў жыццё песня «Зорачкі»... Дык чаму гэтыя даты не адзначыць, чаму не ўспомніць паэта і зробленае ім?..

Не магу не працягваць яшчэ адзін верш з кнігі «Заўсёды з песняй»:

*Калі гляджу на неба сінь —
Прыпамінаю твае вочы.
Калі гляджу на твае вочы —
Прыпамінаю неба сінь.*

*Уледжу ледзь каралю і штур —
Прыпамінаю твае вусны.
Калі ўбачу твае вусны —
Прыпомню ўміг каралю і штур.*

*Зірну на ластаўкі крыло —
Прыпамінаю твае бровы.
Калі зірну на твае бровы —
Прыпомню ластаўкі крыло.*

*Пачую севы салаўя —
Прыпамінаю твае словы.
Пачую ледзь я твае словы —
Успомню севы салаўя.*

*Другой такой не знойдзеш, не!
Лети за цябе няма на свеце!
Бо толькі ты адна на свеце
Кханне, шчасце дорыш мне.*

Сяргей Новік-Пяюн з беларускімі пісьменнікамі ў Смольні.

за прыемны нечаканы дарунак і віншую Вас з выхадом добрай кніжкі!

Асабліва ўзварушваюць вершы з астражнага цыклу. Хораша ідуць да душы і дзіцячы творы. Ад сэрца зычу Вам добрага здароўя і новых паэтычных здабыткаў...» З Масквы напісаў Якаў Хелемскі: «Уважаемый Сергей Михайлович! Благодарю Вас за

Кнігі Сяргея Новіка-Пеюна, выданыя ў 1984, 1986 і 1993 гадах, цяпер не знойдзеш нават у букіністчнай краме. Можна быць, варта згадаць паэта і сучасным выданнем хаця б невялікай кнігі яго найлепшых твораў?!

Раман СЭРВАЧ
Фота з фонду Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры

Лёсы рэалізму

«Паэзія і проза», «Навуковыя публікацыі», «Памяць», «Спадчына», «Лугаркі», «Краязнаўства», «Далягляд», «Рэцэнзіі» — рубрыкі, якія традыцыйна прапануюць чытачу сакавіцкі часопіс «Польмя». Неаднойчы разважаюць аўтары і героі нумара і на тэму лёсаў рэалізму ў гісторыі літаратуры — пра яе і пісьменнікі, і выдаўцы выказваюцца падобна...

Віктар Гардзеў у нізцы «Востраў таямнічы мой не абмінуць...» дзеліцца з чытачамі сваімі думкамі. Звяртаючы на сябе ўвагу два матывы: першы — прага спазнання свету, яго ўладкавання, другі — жывапіс, які ў розных варыяцыях (прысвячэнняў, згадак пра мастакоў, ды і проста апісанняў прыроды) прысутнічае ў шэрагу твораў.

Уладзімір Гаўрыловіч прапануе чытачу апавесць «Пад покрывам нябёсаў», прывесваючы трагічным падзеям Вялікай Айчыннай вайны на беларускім Палессі. Часавыя пласты ў творы перамяжоўваюцца: падзеі мінулага ў арганізаваным пад адкрытым небам лагера смерці, дзе галоўны герой страчвае многіх людзей, у тым ліку самых родных — маленькую сястрычку і маці, змяняюцца апісаннямі жыцця ўжо сталага чалавека, які толькі перад смерцю наважваецца пераказаць бліжэй перажытыя некалі жах.

Яны з памерлай жонкай хавалі гэтыя ўспаміны нават ад саміх сябе — настолькі балючай была памяць, але настаў час расказаць пра мінулае, каб захаваць у нацыянальнай гісторыі. Кожны год у той жа сакавіцкі час (сімвалічна і аповесць друкуецца ў вясеннім нумары часопіса) у героя баліць нага, прабітая ахоўнікам лагера дзідай. Такі боль цяпер завуць псіхасаматычным, бо ён не мае пад сабой нейкіх іншых прычын.

Хведар Гурыновіч выступае з нізкай вершаў «У сэрцы нясу», дзе ёсць месца і мастацкай даніне шахцёрам з радзімы Салігоршчыны, і ўспамінам дзяцінства з вобразаў ласкавых матчыных рук ды цёплага малака. Арыгінальным, глыбокім зместам адметны верш «Папарацкветка», у якім тлумачыцца беларуская легенда.

Лірычны герой столькі нацей шукаў міфічную расліну і думаў, што не ўдалося знайсці, але ў саміх пошуках авалодаў усім, што яна, паводле падання, здольна даць чалавеку:

*Усё ж прамень відущасці працяў
І чуйнасцю маё акрэсліў сэрца,
Бо нават шум звычайнага лісця
Напоўнены ўва мне глыбокім сэнсам.*

З апавядання Віктара Праўдзіна «У Бабчыне», прысвечанага памяці сябра Міколы Мятліцкага, паўстае родная вёска паэта — ахвяра чарнобыльскай трагедыі і сам паэт, які блукае па роднай хаце, назіраючы згасанне і запущенне, складаючы тужлівыя вершы.

Тамара Бярэзіна прапануе нізку «Зоры ў далонях» з вершамі, напоўненымі светлымі пацунцамі лірычнай гераіні, яе любоўю да радзімы-Беларусі і, канешне, да малаой радзімы. Найлепшым увасабленнем гэтай любові, падаецца, выступае безназоўны верш «Чую, як яблыкі падаюць долу...», у якім цёплым успамінам пра дзяцінства пераплятаюцца з думкамі пра багацце і шчодрасць прыроды ды хуткаплыннасць усяго ў свеце. Краіна аўтарскае параўнанне, што не толькі вясень збірае ўраджай — у выглядзе яблыкаў, але і час, які ў якасці даніны бярэ нашых родных людзей.

*Чую, як яблыкі падаюць долу —
Восень багата збірае даніну...*

*...Мама калісьці дала мне ў школу
Яблык з яблыні, з гэтых галінак.
Так і ў жыцці — час збірае даніну:
Тата і мама даўно пад крыжамі...
Толькі, як сімвал былых успамінаў,
Дрэва расце і частуе пладамі.*

Аляксандр Быкаў выступае з кароткімі апавяданнямі, з якіх далёка не ўсе адпавядаюць гэтай жанры, таму што ёсць сярод іх і ўспаміны, ёсць і замаляўкі, ёсць і сны-грызнены на ўпадабаных аўтарам «касмічныя» тэмы — імі ён з задавальненнем дзеліцца з чытачом. Героямі ў гэтых творах выступаюць не толькі людзі, але і хатнія жывёлы, якія, як і чалавек, даследуюць жыццё, вылузваючы з досведу «правільны».

Святлана Літвінчык у паэтычнай нізцы «Мой дом» дзеліцца сваім успрыманнем жыцця: у плыні часу ўсё знаёма і заканамерна, аднавідае закладзеным у падмурак быцця прычынна-выніковым законам. Твор «Вечныя словы» пункцірна, кароткімі напружанымі радкамі паказвае, што старое заўсёды гучыць як новае, а ў праходжанні пазначаных лірычнай гераінай этапы заключана адвечная сутнасць жыцця. У вершы «Маці і дзіця» ў тым, як жанчына трымае немаўля, аўтару бачацца асацыяцыі з Дзевяй Марыяй.

Гэтым разам у «Польмі», насуперак традыцыі, выступае зусім малады аўтар Аляксандра Жалызнова з нізкай «Тое, што нам блізка». Тэматыка вершаў — парканы, каханне, жаданне і змены, якія адбываюцца ўвесь час з чалавечай асобай — патрэба ў іх убудавана ў нас. Лірычнай гераіні можна пазайздросціць: яна зусім не баіцца свайго мінулага.

Па меры разгортвання жыцця глядзець назад бывае страшнавата, а вывучаць старыя фотаальбомы ці дзённікі не ў кожнага знойдзецца смеласць. Што ж гаварыць пра героя аповесці «Пад покрывам нябёсаў», які ўсё свядомае дарослае жыццё пазбягае згадаць падзеі ў палескім лагера смерці, што здарыліся з ім у дзяцінстве падчас вайны.

Зросты, чаму б старэйшым не павучыцца адвазе ў маладых аптымістычных паэтаў?

Танцыя Лаўрык у артыкуле «Гісторыка-рэвалюцыйны раман у творчасці Ляніа Дайнекі: дыялогі «Людзі і мананкі», «Запомнім сябе маладымі»» пачатку звяртае ўвагу на цікавую праблему, звязаную з кваліфікаваннем рэвалюцыйных твораў як гістарычных. Публікацыя раскрывае тэму працягу гуманістычнай традыцыі ў вытлумачэнні падзей вайны і рэвалюцыі, што была закладзена яшчэ пісьменнікамі першай паловы ХХ ст.

Змітраком Бядулем, Максімам Гарэцкім, Платонам Галавачом і інш.

Зіновій Прыгодзіч ва ўспамінах «Сяброўства шчырага імгненні. Да 70-годдзя з дня нараджэння Міколы Мятліцкага» расказвае пра сваё плённае ўзаемадзеянне з паэтам падчас падрыхтоўкі для часопіса «Польмя» размоў з вядомымі ў сферы нацыянальнай культуры людзьмі. Згадаецца, як у «Зубраняці» на рэспубліканскім конкурсе паэтычнага майстэрства М. Мятліцкі радаваўся, што маладыя паэты не збіліся на шлях мадэрнізму, што іх творы напісаны па-беларуску і рэалістычна.

Успаміны нагадваюць, як важна было ў савецкія часы прадаўжаць закладзеныя традыцыі, трымаць курс на мастацкі кірунак, які ў сваёй працяглай гісторыі праяўляўся ў самых розных мадыфікацыях — класічнай, сацыялістычнай, магічнай.

Крануючы асабісты прызнанні ў тым, як М. Мятліцкі правіў і рыхтаваў да друку вершы З. Прыгодзіча, а таксама крытыкаваў апавяданне. У душы аўтара публікацыі змаліліся крыўда і ўдзячнасць за сказанае, але ў перспектыве, як часта бывае, крытыка пайшла толькі на карысць. Напрыканцы чытач можа пазнаёміцца з аўтаграфамі, пакінутымі на кнігах, падараваных Міколам Мятліцкім: да стварэння дарчых надпісаў аўтар падыходзіў старанна, і яны маюць арыгінальную вершаваную форму і персаналізаваны змест.

Ірэна Мятліцкая падрыхтавала нізку М. Мятліцкага «У тлуме дзён зямных», у якой чытач знаёміцца са свежымі, напісанымі ў 2021 г., перад самым адыходам, вершамі, у якіх узнікаюць вечныя тэмы непатрэбнасці вайны, прагэжасці свету, а паколькі паэт застаў пандэмію, то пакінуў асэнсаване хваробы, якая абрынулася на людзей.

Пятро Жаўняровіч працягвае публікаваць запісы Уладзіміра Караткевіча пад назвай «Які ж мы багаты народ...». З запісных кніжак 1971 г.. Знаходзім тут красамоўныя радкі, якія дазваляюць наблізіцца да разгадкі асобы класіка — творчай індывідуальнасці. Пісьменнік выступае супраць навашнення ярыкоў: ««Рамантызм!» І ўсё мені пачынаю я з гадамі паваяжыць такія выказванні нават дужа годных людзей. Час, калі літаратуру дзялілі, як пірог, на вялікія «ізмы», мінуў. Я не рамантык і не сентыменталіст, і не які-небудзь яшчэ «іст». Я проста «ёсць» я, Караткевіч, з дзівом нагамі (накуль), двума вачыма і вушамі, адным носам і адным сэрцам...» Выразны выпадак таго, які асоба супраціўляецца націску: індывідуальны стыль, асабісты змест узвышаюцца над спробамі размеркаваць па катэгорыях.

Інтэрв'ю «Знайсці сваю сцяжыну і быць запатрабаваным» з дырэктарам выдавецтва «Чатыры чвэрці» Ліліянай Анцух правяла Алена Стэльмах. На годзі становіцца юбілей прадпрыемства, узрост якога налічвае 30 гадоў. Важнасць візуальнага афармлення кнігі, масавае і элітарнае, пашырэнне жанраў і павелічэнне цікавасці да беларускамоўнай літаратуры — у гэтым інтэрв'ю чытач сустранецца з яшчэ адным поглядам на лёс рэалізму: «На дадзеным этапе рэалізм у прыростах сучаснага кірунку літаратурнага працясу».

Хоць паболей мадэрнісцкіх, постмадэрнісцкіх тэкстаў, падаецца, часопісу «Польмя» не пашкодыла б. У 2022 г. Нобелеўская прэмія па фізіцы была ўручана фактычна за абвяржэнне асноў рэалізму — доказ існавання як сімуляцыі. А культура і мастацтва не адасоблены ад навукі...

Алесь Карлюкевіч у публікацыі «Люстэрка ў мастацкую мінуўшчыну. Пісьменнікі Продзеншчыны — у зборніку «Бацькаўшчына»» разважае на тэму патрыятызму. Усё пачынаецца з самага

малога: любоў да Радзімы — рэч экзістэнцыяльная, таму ў многім будзеца на ведах пра свой рэгіён, сваю краіну з яе багатай матэрыяльнай і духоўнай культурай. У выданні, якое рэцэнзуецца, ёсць месца і дакументалістыцы, і мастацкім творам, што робіць яго разнастайным і цікавым для шырокага кола.

Падсумоўваючы, аўтар робіць выснову пра неабходнасць выдання літаратурна-краязнаўчага альманаха, а таксама прапануе ідэі для стварэння навукова-папулярных кніг, напрыклад, пра «адрасы» класікаў айчыннай літаратуры, што, дарэчы, будзе апорай работнікам сферы турыстычнага бізнесу Беларусі.

Вераніка Карлюкевіч у артыкуле «Іван Шамякін вачыма кітайскага літаратуразнаўца Ін Цяньшы» аўтарытатна заяўляе: важным сведчаннем таго, ці прынялі замежнага аўтара ў літаратурную прастору іншай краіны, з'яўляецца наяўнасць / адсутнасць цікавасці да яго асобы і творчасці з боку прафесійных літаратурных крытыкаў і даследчыкаў. Ін Цяньшы якая не толькі «дае грамадска-палітычны кантэкст адлюстраваных у творы падзей, але і, галоўнае, — для лепшага разумення замежнага пісьменніка тонка ўплывае знаёмых кітайскаму чытачу кітайскай культуры-ралагічнай кантэксту». Далей у перакладзе В. Карлюкевіч з кітайскай мовы прыводзіцца сам артыкул Ін Цяньшы «Вобраз маладых людзей у творчасці Шамякіна».

Уладзімір Гаўрыловіч прапануе чытачу апавесць «Пад покрывам нябёсаў», прывесваючы трагічным падзеям Вялікай Айчыннай вайны на беларускім Палессі. Часавыя пласты ў творы перамяжоўваюцца: падзеі мінулага ў арганізаваным пад адкрытым небам лагера смерці, дзе галоўны герой страчвае многіх людзей, у тым ліку самых родных — маленькую сястрычку і маці, змяняюцца апісаннямі жыцця ўжо сталага чалавека, які толькі перад смерцю наважваецца пераказаць бліжэй перажытыя некалі жах.

Танцыя Сідарава выступае з грунтоўнай рэцэнзіяй «Дзіўныя сусветы» Наталлі Канстанцінавай на кнігу «Змена пароляў», выдадзенаю на рускай мове ў мінулым годзе. Даследчыца пераконвае, што творы спадабаюцца моладзі хаця б таму, што аўтар ведае яе свет, псіхалогію, ужывае ўласцівы ей слэнг. Але, бадай, галоўнае ў тым, што ў выданні ўздымаюцца тэма агульначалавечых аксіялагічных ісцінаў. На думку рэцэнзента, прывабна для чытача тое, што кнігу складаюць апавяданні і аповесці, таму што чытанне рамана — выпрабаванне, на якое ў сучаснага чалавека не хапае ні часу, ні засяроджанасці.

Міхась Сліва выступае з кароценькай, але надзвычай пераканаўчай рэцэнзіяй «Непаўторны свет дзяцінства» на кнігу «Дзе ўзяць красуюць для Слана?» Міколы Чарняўскага. Азнаёміўшыся з публікацыяй, многія бацькі пабягуць у кнігарню, упэўненыя, што гэтым разам здолеець зацікавіць сваіх малых якасным тэкстам.

Такім было сакавіцкае «Польмя». Такія рэкамендацыі яно дало. Такія прагнозы рэалізму прапанавала. А што думае сам чытач на тэму перспектывы развіцця гэтага сталага, безумоўна, запатрабаванага ў сучасным свеце, і ў Беларусі, мастацкага метаду?

Наталля БАХАНОВІЧ

Яблыня і майго спакою

Новая паэтычная кніга Казіміра Камейшы «Яблыня спакою», а ён, як вядома, і празаік, аб чым чытачы «ЛіМа» ведаюць па яго публікацыях у штотыднёвіку, адкрываецца невялікім уступам «Ад аўтара». Казімір Вікенцэвіч расказвае аб сваіх сувязях з малой радзімай — Стаўпеччынай, як называюць Стаўбоўшчыну ў гэтых мясцінах, а калі канкрэтна — гаворыць аб еднасці з Налібоцкай пушчай, з роднай вёскай Малыя Навікі, дзе ў бацькоўскай хаце сёння жыве, па сутнасці, ад халадоў да халадоў. Ва ўступе згадвае і асобных сяброў — і старэйшых, і маладзейшых.

Ёсць і тое, што прамаўляе такімі радкамі: «Боты сорок трэці год», — напісала гэта зусім нядаўна. У мяне адчуванне такое, што гэта я і разам з франтавікамі прайшоў іх нялёгкім шляхам да Перамогі. Вайну я памятаю толькі іх памяццю. Пушчанскі люд, да якога належыць і наша сям'я, быў непасрэдна адкрыты да партызанскай барацьбы з ворагам. Вайна ўжо скончылася, а мы, лясныя дзеці, усё працягвалі ваяваць. Цяцкі ўсе нашы былі ў асноўным ваенныя. Вайна працягвала калечыць маіх аднагодкаў і праз дзесяцігоддзі. Гэтая тэма яшчэ не сышла з нашых вершаў. Думаецца, і самы гарачыя і незабыўныя падзеі нашчага часу яе не закрасляць».

Хіба ж мог Казімір Камейша, усведамляючы гэта, у творах не звяртацца да такой векапомнай тэмы?! І раней нямаю напісаў вершаў пра мужнасць народную і зверствы гітлераўцаў. Піша аб гэтым і цяпер. Што гэта і сапраўды так, відаць з першага і галоўнага раздзела. Назвай сваёй «Вершы новага веку» ён, з аднаго боку, сведчыць, што па-ранейшаму працуюць паліцыя і галоўнага раздзела. Назвай сваёй «Вершы новага веку» ён, з аднаго боку, сведчыць, што па-ранейшаму працуюць паліцыя і галоўнага раздзела. Назвай сваёй «Вершы новага веку» ён, з аднаго боку, сведчыць, што па-ранейшаму працуюць паліцыя і галоўнага раздзела.

Не таму звяртаецца да яе, што на падыходзе 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Піша, бо не можа не рабіць гэтага, але так піша, нібыта сам прайшоў праз усё. Звядзі вайсковыя поспехі, але зазнаў і горьч адступленняў, смерць сяброў. Да мінулай вайны звяртаецца менавіта як чалавек з яе. І гэта не нейкія так званыя «дацкія вершы».

Адзін, дарэчы, так і называецца — «Дацкія вершы». Падобныя творы раней былі надта распаўсюджаны сярод аўтараў, у каго таленту на каліва,

але вельмі хацелася надрукавацца. І ганарар неабліга атрымаць, ды і засведчыць сваю адданасць камуністычнай партыі. Казімір Камейша іранічна сведчыць пра такіх «паэтаў»: «Толькі б выгляд святочны, а сэнс хоць жабрацкі, // Часам нехта махне на ўсё рукой. // Дацкі верш, ён заўсёды чамусьці няўдацкі, // Сам няўдаліца-аўтар відаць за радком». Не лішне заўважыць, што такія знаходзяцца і сёння, абжываючы гэты жанр у новых рэаліях.

Толькі што іх успамінаць, калі гаворка пра «Яблыню спакою», у якой творы пра вайну такія, нібы прамоўлены тымі, хто «родом» адтуль, з агнявога ліхалецця. Быццам цуд адбыўся. Ажылі яны і разам з паэтам вяртаюцца ў незабыўнае. Пра гэта і верш «Вышыня», які, мне здаецца, падыходзіць для паэтычнай анталогіі пра Вялікую Айчынную вайну, напісаную тымі, хто яе не перажыў. Учыйцеся ўважліва ў радкі! У іх гучыць набатны звон, што чутны праз стагоддзі. У іх слова «трэба», якое прамоўлена не толькі загадам камандзіра, а ўжо і загадзя ўсвядомлена сэрцамі тых, хто ідзе ў смертную атаку:

*Здалося, у гэтых жорнах агнявых
Усіх нас сёння доля перамеле.*

*Цярні, камбат, і ты цярні, камбрыг, —
Мы выйці і без выхаду умеем.*

*Ужо насустрач куляй смерць ляціць.
Марудзіць час,
Спяшаецца падмога.*

*Калі б я меў ад Бога два жыцці,
Адаў бы іх за нашу перамогу!..*

Паэтычны малюнак настолькі ўразлівы, што карціна будучага бою паўстае перад вачыма. Адчуванне такое, што гэта ўсё бачыш. Як бачылі і тыя, хто з'яўляўся сведкамі наступу,

які пачаўся ўжо, а наперадзе самы адказны, вырасцальны момант:

*Гараць зямля, паветра і вада,
Абвальваецца вогненнае неба.
Дзе край прэрдні? Краю не відаць,
Ды ёсць адно, як выбух, слова «Трэба!».*

Апошнія радкі — клятвы. Тых, каму пашчасціць выжыць, і тых, хто назаўсёды застанеца на полі бою. Яны аднадушныя ў сваім жаданні перамагчы. Кіруюцца тым высокім патрыятызмам, які ў іх выхавалі і сям'я, і грамадства, усё краіна. Ведаюць яны: Радзіма адна, а Радзіме не здраджваюць.

Аб даўніх падзеях і творы «Вышыня», «Атака», «Паход», «Стол», «Зваротны шлях». Усе яны аб тым, што трапіла пад вызначэнне «ніхто не забыты, нішто не забыта». Напісаны так, што суперажыванне паэта становіцца і суперажываннем кожнага, хто памятае аб тым, што на крывавым рахунку нямецкіх фашыстаў і іх паматых кожны трэці загінуў беларус. А колькі было знявечаных, ды яшчэ цяжка!

Гераізм у барацьбе з ворагам — гэта, вядома, тое, што з'яўляецца патрыятызмам найвышэйшага гатунку. Аднак ёсць і патрыятызм іншага кшталту — любоў да сваёй Радзімы, мовы, звычай і культуры. Калі ж мець на ўвазе малую радзіму, то ў любові да яе Казіміру Камейшы, бадай, няма роўных.

Нездарма яго называюць «лясным паэтам». Развіваючы гэтую тэму, можна сказаць, што з яго Малыя Навікоў бацьчына ўся Беларусь. З яе спрадвечным сялянскім укладам жыцця. Твораў такога плана ў кнізе таксама шмат. Вылуцаюцца тыя, у якіх ажываюць мясцовыя традыцыі. Як у вершы «Фэст у Дзераўной». На маёй памяці такія народныя святы ў вёсцы Крывасёлкі Капыльскага раёна, дзе прайшоў маё маленства. Нешта таксама запомнілася. Але так, як расказаў Казімір Камейша, мала памятаць. Трэба яшчэ быць... Правільна: паэтам!

Разважаць пра кнігу «Яблыня спакою» можна шмат. Балазе, для гэтага ёсць усе падставы. Казімір Камейша ёю, як і іншымі, якія выйшлі асабліва ў апошнія гады, даказаў, што сапраўдна паэзія не толькі для творчых маладзёнаў. Паэт ад Бога ў самым стальым узросце па-ранейшаму здатны пісаць так, што праўдзівым будзе сказаць: нам гады — паўбяды. Пры жаданні яго можна параўнаць з іншымі паэтамі, якія не ведаюць мастакоўскай стомы. Аднак навошта збіраць хлеб у літаратурнаўцаў? Гэта яны, займаючыся праблемамі традыцыі і навастарства, ведаюць, каго і з кім параўнаць.

Ды і няк не хочацца кідацца ў гэтыя параўнанні. Ужо хоць бы таму, што яны, як правіла, «кульгавыя». Нават калі гэта робіцца з самымі лепшымі параўнаннямі. Хочаш не хочаш, а атрымаецца, што той, каго ўхваляеш, хоць і цікавы, але, па сутнасці, як бы «двайнік» таго, каго крытык бярэ ў якасці творчага эталону. Не патрэбна такое суседства, калі відэавочна, што Казімір Камейша — гэта Казіміра Камейша. Ужо гэтым усё сказана. Не сумняваюся, што ў гэтым чарговым раз упэўняцца аматары паэзіі. Некаторыя з іх парадуюцца поспеху таварыша на пры, а то і сябра, а іншыя... Іншыя хай сабе і далей з дапамогай «сваіх» крытыкаў падшукваюць параўнанні з кім-небудзь са знакамітых. Мне ж ад Камейшавай «Яблыні спакою» так стала, прабачце за таўлагію, спакойна, што беды, якія часам нагадваюць аб сабе, зніклі так раптоўна, нібы і не было іх. Забыліся, бо спаткаўся з сапраўднай паэзіяй, а яна і душу лечыць, і настрой узімае.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Да сёмага неба на сёмым крыле

Словазлучэнне «сёмае неба» вядома многім, шмат хто і ўжываў яго, калі сцвярджаў, што ад шчасця быў на сёмым небе. А вось пра «сёмае крыло» ведаюць, пэўна, самыя дасведчаныя. Дык што ж азначае яно, стаўшы назвай паэтычнага зборніка Людмілы Віценчык? Зрэшты, глумачэнне можна атрымаць ад аўтара на апошняй старонцы кніжнай вокладкі.

Дык вось, паводле існуючай тыпалогіі, налічваецца дзевяць тыпаў-крылаў асобы, так званыя энеаграмы. Для сімвалічнага «сёмага крыла» характэрна ненасытная схільнасць да перамен і падарожжаў, імкненне набыць новыя веды, атрымаць свежыя ўражанні і рухацца наперад, нягледзячы ні на якія перашкоды.

У кнізе Людмілы Віценчык «Седьмое крыло» адлюстравана крэда аўтара, яе ўспрыманне жыцця і навакольнага свету. Скажам адразу: у вершах паэтэсы няма высокай філасофіі, яна зусім не імкнецца манернічаць і залішне мудрагеліць. Хутчэй, гэта жыццёвая споведзь лірычнай гераіні, у якой, па сутнасці, угадваецца сама аўтарка з яе паўсядзённымі клопамі, назіраннямі і развагамі над пражытым і перажытым. Пра што б паэтэса ні пісала, яна заўсёды адкрыта-шчыра ў сваіх папундзіях, можа, нават залішне самакрытычная: «Мы часта бываем неасны // В порыве слепых страстей».

Паэтэса сцвярджае:

*Разбита жизнь на разные сегменты,
На длинные и малые шаги.
На длительное время, на моменты,
На ближние и дальние круги.*

З гэтых «сегментаў» і складваюцца яе вершаваныя радкі. У іх і дачныя турботы, і многія іншыя.

Аўтар як турыстка шмат падарожнічала па свеце, наведвала розныя краіны, і гэта, безумоўна, адлюстравана ў яе вершах. То яна ў Балгарыі, дзе «Пишина монастырей Христовых // Православный сохраняет дух»; то кліча чытачоў у Італію, дзе «Тоннели горы режут;

то запрашае паслухаць «Грузинский хор», калі «По телу разливается волна // И поднимает выше, выше, выше»...

Ды ў якіх бы далёкіх ці блізкіх краях ні была паэтэса, аднак няма нічога рандэйшага і даражэйшага за радзіму, у чым сама прызначаецца: «Тянет так сильно к своим берегам», бо

*Всё знакомо с рождения здесь
И протоптаны все тропинки.
Разве что-то вкуснее есть
Земляники лесной в корзинке?*

«Родина»

Цёплымі ўспамінамі адтуль, з незабыўнага маленства, прасякнуты вершы «Детство», «Бабуленька», «Фотография», а разам з дачкой і ўнучкай Аняй паэтэса быццам зноў вяртаецца ў тыя дзівосныя бесклапотныя гады («Моей внучке», «Птичка», «Моей дочери», «Врось»).

Людміла Віценчык тонка адчувае прыгажосць роднага краю. Прырода для яе нешта застылае, акаямленае, а натуральнае, жывое, з чым паэтэса зліваецца душой. Здаецца, адзін штырх, а перад намі — сунцэльная панарамная карцінка. Паэтэса заўважае, як «Умывшись после длинных снов, // Смейтсья небо голубое», адлучае «Чуть горьковатый запах почек» і радасна-натхнёна абьяшчае: «Я дождь впустила в дом, // В открытое окно».

Душа аўтара напоўнена дабрэйняй і спагадай да людзей: «Незнакомым

улыбаемся // С пожеланием добра», у тым ліку і сваім ворагам: «Мои враги, я вас благославляю, // Желаю долгих лет и всяких благ». Больш за тое, яна нават удзячна іма: «Спасибо вам за жёсткие уроки, // За злую школу с самых юных лет».

Людміла Віценчык ніколі не завяшае свае паэтычныя здольнасці («я ведаю не поэт»), бо на сабе адчула, што паэзія — гэта цяжкая праца, і таму шчыра прызначае:

*Пишу стихи, как мою золото.
Идёт работа без конца.
Породы тонны перемолоты,
Пот каплями течёт с лица.*

Міжволі згадваецца Уладзімір Маякоўскі з яго тонамі руды «единого слова ради». Зрэшты, яна радзімае, што «У каждой строчке свой итог, // Из ничего не выведет что-то», і гатова «Всё лишнее, как скульптор, скальвать, // И впрыскивать живую кровь».

А «скальваць» ёсць што, нават з гэтага зборніка можна без шкадоў прыбраць такія творы, як «Дом в деревне у реки», «Желаю вам», «День рождения», «Компания-гоп», два навагоднія вершы. Яны, па сутнасці, не нясуць ніякай паэтычнай нагрукі, а хутчэй напісаны з пэўнай нагоды пад застольную бяседу.

«Любите друг друга», — заклікае Людміла Віценчык, і гэтай любоўю пранізана ўся кніга «Седьмое крыло».

Анатоль ЗЭКАЎ

Навум ГАЛЬП'ЯРОВІЧ

* * *

Снег нечакана народзіцца,
Быццам у ранішнім сне...
Ціхае, светлае, роднае
Цёпла атуліць мяне.

Ціхае, роднае, светлае:
Поле, заснежаны сад...
Быццам пяшчотна засвеціцца
Дзён маладых зарапад.

Ціхае, роднае, светлае
Зноўку сагрэе душу
Шчыраю чыстаю вераю,
Што ў сваім сэрцы нашу.

* * *

Мне маю мову выбраў дзіўны лёс,
Святыя купалы на дзвінскай строме.
І гэты напамін аб родным доме
Я праз гады і бурі ўсе пранёс.

Бо ведаю, сабе я не схлышу,
Не здраджу, не аддамся паняверцы,
Бо тую вернасць у збалелым сэрцы
З адвечнаю адданасцю нашу.

Мне мовай гэтай шэпчаць ля ракі
Магутных дрэваў залатыя кроны,
І ціхі сад, і блізкі лес зялёны,
І веснавыя юныя гракі.

І напаяняюць зноў душу святлом,
І саграваюць лёс жаданнем новым
На той зямлі, дзе ёсць мой родны дом,
Дзе атрымаў у дар жыццё і мову.

* * *

Калі на тлумных вулках гарадскіх
Заціхнуць вечаровыя трамвай,

То ў горада ўспаміны ажываюць
Аб днях пражытых маладых сваіх.

І гэтым ратаваннем ад нуды
Ім цішыня начная раптам будзе,
Бо гарады сумуюць, быццам людзі,
І, быццам людзі, плачуць гарады.

* * *

Памяці Алеся Пісьмянкова

Калядная першая зорка,
З табой мы чакалі яе...
Цяпер успамінамі горка
Той час для мяне паўстае.

Не ведаў, што шлях твой кароткі,
Што хутка ты сыдзеш туды,
У свет той, дзе даўня продкі
Свае пакідалі сляды.

Цяпер ты ля продкаў таксама,
І ў гэтай маўклівай журбе
Згадаю і тату, і маму,
А з імі згадаю і цябе.

У час, калі сумна і горка,
У тлумны і зменлівы час
Уздызе калядная зорка
Да вас і да сённяшніх нас.

* * *

Гляджу на ліст календара,
Нібыта ўласны лёс гартаю,
Нібы свой шлях успамінаю
З таго далёкага двара,
Дзе рос сланечнік пад акном,
Дзе клён махаў рукою голай,
Дзе толькі праразаўся голас,
Здаваўся свет чароўным сном.
Дзе там я быў і бог, і цар,
Дзе час здаваўся мне бясконым...
Сяджу, гартаю каляднар,
А дзень паўстаў над светам сонным.

* * *

Трэба верыць. У нялёгкай час
Толькі вера сэрца ўратае.
Трэба верыць у зямлю святую,
Што заўжды была адна для нас.

Трэба верыць у вачэй святло,
У імгненні светлага натхнення,
Што каханне ў свеце не прайшло,
Што не зніклі праўда і сумленне.

Што было нязначнае — міне,
Шчаснае ж павінна нарадзіцца.
Трэба верыць. Морак не крапе,
Не засохнуць чыстыя крыніцы.

Іван КАПЫЛОВІЧ

* * *

Відаць мне з моста навароты
І Прыпяці, і тых гадоў,
Калі адкрыюцца шыроты,
І дні, пазбаўленыя слоты,
Мне стануць вехаі і вярстой.

Яны адною будуць меры
На ўсе няпростыя гады,
Калі ў сябе губляў я веру,
Не мог назваціцца хімеры —
Быў у паўкроку ад бяды.

З моста Прыпяці пабачу
Той яснавокі шчыры дзень,
Што прынясе нарэшце ўдачу,

І я ад радасці заплачу,
Што адступае смутку цень.

І, гэтай думкай акрылёны,
Стаю над Прыпяцію-ракой,
Дзень сустракаю не стамлёны,
Мой позірк чысты,
не замглены —
Ён дорыць вечнасці спакой.

* * *

Я не знаходжу сабе месца,
Не супакоюся ніяк,
Калі няроўна сэрца б'ецца,
Калі спадзеву ніць ірвецца
І я губляюся няўзнак.

Сябе адшукваю самога
Паўсюль, пакінуў дзе сляды.
Я не шураюся дарогі,
Што ад бацькоўскага парога, —
Я з ёй на доўгія гады.

Яна адкрые час світальны,
Венеры-зоркі хараство.
Абудзіць вечныя пытанні
Пра век няпросты, унікальны,
Дзе побач дух і рамяство.

Яе я покліч добра чую
З тае пары, калі іду
Знарок скрозь цемру векавую.
Пару сустрачу залатую:
Не згину мо, не прападу.

* * *

Увесь дзень у палоне
Нялёгкага роздуму.
Майго дня на далоні
Бачу тое сягоння —
Як сябе я выпростваў.

Свет вялік прада мною —
Я смяюся і плачу.
За нябачнай сцяною,
Што апорай, віною
Продкаў след ясна бачу.

І надзея святлыняў
Будзе вечна са мною:
Ніа што не пакіне
І ў душы не аставіне
Святасць думкай зямною.

Вёрстаў пройдзена многа,
Прыпынюся на хвілю:
Была цяжкай дарога,
Я трымаўся парога,
Дзе раслі мрояў крылы.

Юбілей дзе адзначу
І скажу сабе шчыра:
Знай я ўцеху, удачу
І парою няўдзячнай
Пасланцом стану міру.

* * *

Ісціна, як божы свет, старая —
Не рабі нішто людзям назло.
Я яе запомніў, паўтараю,
З ёю і выходжу на святло.

Вольна азірнуся я навокал —
Раўнадушша прападае след.
Не чужым і не староннім вокам
Заўважаю ічырасці сусвет.

Заўважаю ветлівыя ўсмешкі
І людзей, ідуць што да мяне
Не крывой няправеднаю сцежкай,
А на той, дзе сонца, старане.

* * *

Луг прачынаецца на золку
І паглядзіць ва ўсе бакі.
Ён лета слухае гамонку
І н'е з нябёснае ракі.

Свабодна дыхаць на ўсе грудзі
Калі ж жыць, як не цяпер?
Слату і сцюжы помніць будзе —
Зіму ён ледзь перацярапеў.

Ён умываецца расою,
Лагодны ветрык — друг яму.
Ён неразлучны з ім таму.
І не надзівіцца красою

Таго ўсяго, што побач, далей
І без чаго збяднеў бы луг.
А лета сілу набірала,
Не апускала дбайных рук.

Палоніць лета лугавое
І не адпусціць нікуды.
Яно рухомае, жывое,
Яно — мой каляднар святы.

Наталля СВЯТЛОВА

Пялёсткі

Пялёсткаў аранжавых ззянне —
Вясны карнавал на паўдня.
Пялёсткаў ружовых — спатканне,
А белых — азарт і гульня.

Малінавых — быццам пакора
Капрызам дзёрзкім маім.
На жоўтых пялёстках да мора
Наяве з табой паляцім.

Палітры шматколернай блёсткі —
Зімой пачуцца хараство.
Хай водар цудоўных пялёсткаў
Наблізіць тваё сватаўство!

Подых расстання

Подых расстання — мо так і трэба.
Лета ж таксама сыходзіць...
Словы тут лішнія: ты, я і неба —
Хто з нас самоту ўлагодзіць?

Фота на памяць. Цукар для чаю:
Кубікі два дастаткова.
Соладка, смачна, але прыкмячаю:
Дзе майго сэрца палова?

Як спелы яблык, дзеліш пароўну,
Нашы дарогі разводзіць,
З фота ўсімхаеіся, ды бессэнсоўна —
Шчасця з табой не адродзіш.

Не ў пазыку

Не буду цябе адчайна чакаць —
Зноў бачу: ідзеш з другою.
Нічога не трэба табе мяняць —
Застанься самім сабою:

Жыві як жыў, у пазыку кахай,
А доўг аддавай абяцаннем,
Пралічвай хады і крывуды збірай,
Каб іх прыадаць пры расстанні

З той, што таксама
не стане чакаць:
Яе ашукаў абяцаннем
Кахаць не ў пазыку —
а шчодра кахаць,
Як варта мужчынскаму званню.

* * *

— Застанься са мной дапазна, —
Сказаў у парыве чамусьці. —
І здзімецца якар са дня,
І мы сваіх коней адпусцім.

Галопам паскачам туды,
Дзе летнія травы п'юць росы.
І выпусцім з рук павады,
І вытапчам луг сенакосны.

Забудзем пра ўсё давідна,
Смакуючы пахі атавы,
Натолімся імі спаўна
І з лугу збяжым у дубравы.

* * *

Па каханню маршруце
Без прыпынкаў імчым.
Сто секунд у мінуце —
Зробім час нічым.

І расцягнем імгненні,
Дзе смяёмся ўдаіх,
Блаславім наталенне,
Абвясцім гэта ўслых.

Бо на нашым маршруце
Толькі ты ёсць і я,
І на нашым ступіце —
Лётаць да забыцця.

Жанна МІУС

Цуды прыходзяць у пер'ях!

Цуды «ў пер'ях» прыходзяць да кожнага. Абаязкова.

Хаця б раз у жыцці ў момант моцнага здзіўлення і найвялікшага ўражання мы пра кагосьці кажам «цуд у пер'ях». Чаму цуд? І навошта ў пер'ях?

А што я не цуд прыроды самі птушкі — крылатыя стварэнні Бога, рассяяныя па Зямлі, паводле легенды, з чарадзейнага пясочку?

Яны над намі. Яны спакойна і свабодна лятаюць у тым загадкавым, бяздонным блакіце, які няўмоўна прыцягвае чалавека. Спрадзеку... А мы ўмоўна «лятаем» толькі ўшчасліўленыя, ад вялікага душэўнага ўздому.

Сініца, Верабей, Каршун, Салоўка, Шпак, Зязюля, Варона, Сарока, Сойка, Дрозд, Дзяцел, Снягір, Аўсянка, Канаплянка, Удод, Ластаўка, Жаўрук, Бусел прыйшлі ў маё вясковае жыццё. І штогод я кружу ў гэтым пёркавым карагодзе цудаў: увесну — захапляюся, улётку і ўвосень — назіраю, зімою — клапачуся.

Запрашаю і вас! Паляцелі?

...Жаўтлява-мімозныя сінічкі і шэрапузы прыяры-верабі алякуюць мой дворык круглы год.

Першыя штодня залятаюць, каб мітусліва пакуціцца і мімаходзь пацкавіцца: «Ціў-ціў! Ці ўсё тут добра? Ціў-ціў! Ці ўсё ў парадку?»

Калі ўсё добра і ўпарадкавана — можна смела ляцець з аптытаннем на суседскі двор. І далей... Кантроль якасці чалавечага жыцця — рэч адказная!

Другія — зухі-верабохі — сядзяць у любое надвор'е гаманлівай чародкай на сваім улюбленым месцы: вялікім, высачаным — метраў на сем — кусце іргі, які нам дастаўся ад былых гаспадароў участка. Яны ніколі не адасабяляюцца. Верабей і адзінота — рэч несумяшчальная. Тры — ну, зрэдку пяць — імгненна гэтага завяданага птушка можа прасядзець на галіне адна. Усё! Далей пачынаецца крылавы сверб. Няўсёдліваць ідзе ў стандартным наборы жыццёвых характарыстык вераб'я.

Шнырычкі! Перапырхвані! Несісія стрымгалоў! Шчабятца! Сварыцца! Задзірацца! Нарэцца — біцца! — О-о-о! Дзень удаўся, калі так!

Неаднойчы бачыла вераб'іны «разборкі» на сваім дворыку. Чацей за ўсё удзельнікаў трое — двое супроць аднаго. Ну і пацеца, я вам скажу! Наскокваюць з падлёту, дзюбюць, шкумардзіць і шчабечуць-сварача пры гэтым. Калі б птушак дзялілі па чалавечых нацыянальнасцях — вераб'і, без сумневу, — задзірлівыя і шумнагалосыя жыхары... Каўказскага рэгіёну!

Аднойчы стала сведкам наступнай трагікамічнай сітуацыі. На кусце іргі ўлетку сядзела вялікая шэрая зграя вераб'юх. І так яны апантана абмяркоўвалі навывы бягучага дня, так безразважліва «разышліся» ў сваім тлумным шчабеце, што катэгарычна не хацелі заўважаць папярэдзальных вокрыкаў свайго галоўнага настаўніка жыцця — Каршуна Палаванчыча. А драпежнік пасля высачвання і хцівага кружэння ўпаў з чыстых, апусцелых нябёсаў прама на куст. Звышімгненна! Як збыты самалёт! Эфект быў падобны на падзенне цяжкага каменя ў цэнтр лужныны... «Перапалоханы» куст

выстраліў — салютаваў ашалелымі вераб'ямі ва ўсе бакі двара: «Мама вераб'і-і-іная! Ратуйся хто мо-о-ожа!»

Не памятаю дакладна, чым тады закончылася каршунова маланкавая інтэрвенцыя, бо сама спужалася моцна, разгубілася і застыла здзіўленым слупом сярод двара:

— Ух-х-х ты ж! Ж-жарсці як-кія! П-пых і п-пер'е...

Салаўіныя найцудоўнейшыя цуды прыходзяць да мяне выключна майскай парою. І самае ўпадабаннае імі месца — у дзікарослых слівавах «джунглях», што буюць жывою непрапазнаю сцяною на суседскім участку.

Побач лянівыя суседзі — паўгора! А калі суседзяў зусім няма — гора горкае! Па-першае, узбур'яныя сплах з чэрвеня да кастрычніка зазірае праз твайго плот — каса тут не ходзіць. Па-другое, у неабжытым, змрочным двухпавярховіку размясціліся... кажаны. Які лічыць, куды яны пікуюць у прыцемку? Здагадлівым — дзесяць балаў! Але не аб тым...

Салоўкі, хоць і неперузыдзеныя майстры-вакалісты опернага жанру, — сіцільвы неверагодна! Яно і зразумела: шэранькі, з рудаватым адлівам, фрак на худым шчуплым цельцы — не варыянт для адкрытых сцэнічных пляцовак. Але што не ўзяў пародай — голасам дабраў!

А гола-а-ас... Гучны, смачны, святочны, пералівісты!

Немагчыма адравацца. Далоні так удзіла гудуць... І пад нагамі бяжыць, штурхацца знаёмы з дзіцяціна завядны, няўсёдлівы матыўчык: «Віць-віць-віць! Ціх-ціх-ціх! Ай-йй-йй! Vox-vox-vox...»

А ён, спеўны вяртос, калена за калена выкідвае — адкуль толькі сілы бяруцца! Прырода ўсё прадумала да дробязей, нездарма прыгожыя салаўіныя вакалізы заўжды аблямаваны яблынева-вішнёвымі пялёсткавымі карункамі.

Кажуць, душа ад хараства спывае.

Уявіце на момант шырынню салаўінай душы!

Стаю, асалавела, на сваім дворыку і забываю пра ўсё на свеце: куды ішла, навошта? Бялізну развесіць? Клопат — пачакае! У парнічку пашчыраваць? І гэта абдызецца, не гарчыць, пасля...

Тут жа такое! Дарма. І ў першым радзе...

Шпакі — таксама не горшыя майстры-спевакі! Свістуні, шчаўкуны, скрыпуні, а ўсё разам — імітатары-перасмешнікі. Адна такая спеўная сямейка, напрыклад, шмат гадоў пражывае пад дахам з металапрофілю якраз над акном маёй спальні.

Як толькі прыляцяць у сакавіку з далёкага выраю — шусь у свой вузкі, цесны, але родны закут. І корпаюцца там, валтузю шумную, клапатліваю ўсчыняюць: ведама, уладкаванне гняздоўя — рэч адказная. Стаміўшыся ад «рамонту», самец і самачка (абодва ў бліскачуча-чорных, металічнага адцення, пярэстых касцюмах) вылятаюць на агульна зграйкавы пясядзелкі-пасвісцелкі.

«У-і-ў! У-і-ў! Цінь-дзі-ці! Пі-пі-яў!» Бывае, на электрычным прывадзе ад слупа да слупа павісаюць цэлыя гірлянды — шпачыны хор на гастрольным вылеце. І ў тым — іх цудоўная адметнасць. Салоўкі, напрыклад, хорам не спяваюць — геніі аддаюць перавагу адзіноце...

Зязюля куде — варажбо на лёс дае! Загадкавыя аддаленыя зязюльчыны куваны чую кожны год у вялікай колькасці. Яно не дзіўна — лясны навокал. Толькі як прамоўлю з усмешкай пра сябе: «Зязюлька, зязюлька, колькі мне жыць засталося?» — мая бессаромная лёсавышчалка скупа выціскае з сябе: «Ку-ку-ку!», альбо лаканічнае «Ку!»

І так кожны год... Ну ні «ку» сабе?! Кр'ядна, аднак...

Сябры, не верце зязюлям!

Што тычыцца шэрай вароны, то ў вёсцы я яе бачыла толькі ў палёце. Не хоча гэтая разумная птушка прыязліцца на мой участак. Верагодна, ён яе нічым смачным не прываблівае.

«Кар-р! Кру-гак-ка!» — часам зверху нехаця яна праскрыгоча, што на варонінай мове азначае: «Вітаю! І... бывай!»

Затое даўгахвосця стракатухі-сарокі шчыруюць у мяне ад душы. Асабліва ўзімку, калі ежы, у прынце, не хапае ўсім птушкам. Тады і занадта пахлівыя сойкі, здараецца, залятаюць — ухапіць кавалак-другі з місы нашых сямейных недаедкаў. Іолад перасільвае ў іх сарамлівасць і страх. О! Давайце сюды — бліжэй да акна. Так хочацца зблізку, падрабязней разгледзець сойчын тэракаваты модны «лук». У якім птушыным салоне апраналі гэтых слаўных пянотак? Хто рабіў ім і меліраваны чорны чубок, і яркі сіне-блакітны ўставак на крыле, і святочна-белы задок?

Але маленькі, ледзь заўважны рух з майго боку з-за аконнай шыбы альбо слабое хістанне шторы — і яны «фр-фых» мігам ляцяць прэч, хаваюцца за домам. Ну во-о-ось...

«Ха-ха-ха! Вось-вось!» — пасмейваюцца сойкі-перасмешніцы з маёй звышціканасці.

Такія ж пахлівыя і дразды. На пачатку лета аб'являцца, пашкандыбаюць важна па садку ў пошуха прысмак — хрушчоў, дажджавых чарвякоў і іншых казюрак — і ляцяць у свае запаветныя куты. Туды, дзе не ходзіць дзівакаватыя жанчыны са смарфонамі...

Што тычыцца спадароў-снегіроў: на жаль, прылятаюць не кожны год. А калі надумаюцца без папярэджання з'явіцца, то заўжды зграйкай — пяць-сем расфурчаных шарападобных персон у чырвоным альбо аранжавых фінных камізэльках. Моднікі-гастралёры велічна рассяджаюцца на кусце зямлі пад акном маёй кухні і пачынаюць метадычна склёўваць семкі гэтай надзвычай пахучай улётку расліны. Снягіркі абедуюць доўга, арыстакратычна, як кажучы, з толкам і расстаноўкай. І яны, напэўна, адны з вялікага птушынага грамадства ахвотна пазіруюць мне на камеру смарфона, нібыта селебрыці перад апантанымі журналістамі. Паказваюць і яркагруды, рабінавы анфас, і чарнакловы профіль — давай, маўляў, захоўвай на памяць наш «красавы» вобраз... і гэты цудоўны ўрачысты момант.

Бадай, самыя рэдкія, выключныя, экзэмпляры маёй дваровай цудоўнай калекцыі — гэта залаціста-жоўценькія, пярэстыя сямейкі-аўсянкі і сямейная пара канаплянак. І тыя, і другія — блізкія родзічы: з вялізнай слаўнай сям'і Уюрковых.

Аўсянкі (вірліва чародка з шасці асобін) у мінулым годзе нядоўга шчыравалі на кусце белага цёру, які ў верасні выпеліся смачнымі семкамі. Ад пуза наеліся... і разляцеліся!

А закаханыя канапляначкі надумаліся звіць гняздо пад шыферным дахам нашай лазенкі. Я моўчкі, з прыгоеным жалем, назірала за ажыццяўленнем гэтай бяглуздай ідэі, бо там ужо было адно гняздо — кашэчае! Мае пушыстыя гадаванкі зрэдка, не паспеўшы на ўрачыстае вечаровае закрыццё уваходных дзвярэй, начавалі якраз тут — на лазні. А што? Улетку цёпла — няма чаго на канале вылезвацца!

Дык вось, заклапочаны самец з чырвонай, модна-крыклівай манішкай на грудзях увёс час лётаў туды-сюды — з алычы ў падстрэшша, прыкрытае ад пранывлівага драпежжа вока ліставым балдахінам з дзікага вінаграду. Ён рабіў разведку. Так заведзена!

А непрыкметная сарамлівая самачка сядзела непадалёк — на квітнеючай верхавіне яблынькі. Яна даверліва, цяплява чакала месца новай прапсікі. Не дачакалася... У тым сэнсе, што яе гаспадарлівы, клапатлівы (і, о шчасце, прадбачлівы) жаніх расчараваўся ў вялікіх, але ненадзейных апартаментях.

«Дарагая, нам не будзе тут рао!» — на-тхнёна праспяваў самец-канаплянычк і, ухапіўшы пад крыло каханую, адляцеў з ёю немаведама куды...

Пазалетась, у адзін з пахмурных дзён, зваліўся пад мой плот... удод. Напаккала бяда яго прыкметную чубатую галоўку. Дзіўны аранжава-чорны ўдодаў «іракез» жаласліва павіс набок. І з сядзеюка патрымалі ўдода на далонях, павоккалі, як водзіцца, паспачувалі. Але што рабіць з параненай птушкай — так і не дацямілі. Ва ўдода, на першы погляд, усё было на месцы: і дзюба, і крылы, і лапы. Аднак ён чамусьці не ляцеў. А тут ужо сабакі нашы — мой і суседскі — таўкуцца пад нагамі і паглядаюць знізу зацікаўленым вокам: калі пазабавіцца можна? Ага! Зараз, прайдзісьветы зубатыя!

Занесла я небарак ўдода ў густыя хмызнякі — падалей ад сабак. А сама думала: «Дасць Бог, аджывецца і паляціць да сябе ў гняздзечка, а не дык... Ай, цыфу! Усё будзе добра — аджывецца!»

Ластаўкі... Нібыта ёсць побач, а нібыта і няма. Гняздуецца выключна пад бокам — у суседзяў справа. Бо злева — кажаны, вы памятаеце? Дык вось ластаўчын насценны «жывапіс» якраз перад уваходам у дом — гэта то, што мяне, на шчасце, мінула. Хопіць і кажаноў.

А наогул, ластаўка — птушка добрая, мне падабаецца... на аддзельнасці.

Жаўрукі? А як жа! Ёсць! Трапятлява завіваюцца цэлае ледейка — не над дваром — над маладым нашым садком, што паўстаў нядаўна за гаражом, дрывотнай і лязною. А таксама над блізкім полем, якое нядаўна асірацела — страціла пшачотны, клапатлівы догляд старога бацькі-калгаса. Журботнае полечка (пад недаапекаю гора-фермера) аднамомантна «апусцілася» — абрасло густым шчаціннем пырніку, свірэпкі, лебяды і палыну. І над ім, сапраўды, як у песні, «плачуць» жаўранкі — бязважкія, нябачныя званары шчаснай і руплівай працы.

Усіх пералічыла? Не!

Як жа я пра іх запамятавала?!

Буслы — птушкі вялікія, вольныя, моцныя! Міраносна лунаюць у нябёсах маёй любай малой радзімы. Нікога не бяцца, ні ад каго не залежаць. Радуюся, як усе, калі бачу іх у момант захапляльнага, шыракакрылага палёту. Зрэдку кружаць і над маім жылком — расцягваюць у паднеб'і нябачны абярэг сямейнага шчасця і згоды.

А ўсё ж добра, што яны гняздуецца не побач, а на суседняй вуліцы. І адтуль ціхім ліпеньскім вечарам альбо золкім вераснёўскім ранкам даносяць іх жыццёцвярджалныя і ў нейкім сэнсе саркаватыя клёкат. Заведзеным парадкам, з году ў год, даўгадзёны буслікі шпачыруюць каля сажалкі за маім садком і пільна ўглядаюцца пад сваё пчыбатае тулава: «Гэй, дзесяці тут лупавочкі жабяняты паспелі! І вужы наліліся смачнай сакавітай чарнутой!»

А яшчэ буслы носяць уранку (выключна, калі я сплю!) крыклівых немаўлят у моцных дзюбах. У слабых, бездаказных буслоў немаўляты вылізваюць з шаўковай пялёнкі і ляцяць вобзём — пад шырокі ліст кашыцы, каб пасля пайсці па свеце моцна прышчыбленымі людзьмі...

Вы ўсімхнуліся? Гэта добра! Гэта значыць, для вас не ўсё страшна. І гумар ёсць. І вера ў цуды — на месцы, жыве!

Навука са знакам якасці

У 2024 годзе грамадскае рэспублікі рыхтуецца адзначыць 85-годдзе філалагічнага факультэта БДУ.

Некалькі слоў пра гісторыю факультэта. Пасля ўтварэння Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта ў 1921 годзе на яго педагогічным факультэце адкрылі спецыяльна-лінгвістычнае аддзяленне. Тады там працаваў выкладчыкам сам Якуб Колас і сузор'е іншых выдатных літаратараў і навукоўцаў. Хутка этнолага-лінгвістычнае аддзяленне, дзе вывучалася і літаратура як частка культуры, перайменавалі ў літаратурна-лінгвістычнае. За дзесяць гадоў, да чарговай рэарганізацыі ўніверсітэта, вышэйшую адукацыю тут атрымалі больш за 300 спецыялістаў. Пазней яны склалі эліту рэспублікі. У 1931 годзе моўна-літаратурнае навучанне ў БДУ перапынілася, але было адноўлена ў 1939-м Адтуль і ідзе адлік функцыянавання ўласна філалагічнага факультэта.

За дзесяцігоддзі існавання тут працавалі найвыдатнейшыя педагогі-навукоўцы. Дастаткова назваць карыфееў-літаратуразнаўцаў: М. Р. Ларчанка, І. Я. Навуменка, А. А. Лойка, Д. Я. Бугаёў, А. М. Адамовіч, С. Х. Александровіч, М. Б. Яфімава і іншыя. Сёння, з вышнімі часамі, відавочна, што плеяда названых найвыдатнейшых педагогаў, прафесараў (некаторыя з іх — і акадэмікі) — гэта найвышэйшы ўзлёт айчыннага літаратуразнаўства. Закладзеныя імі прынцыпы, пастулаты і метады сталі трывалай асновай для развіцця тэорыі і гісторыі літаратуры.

Развівалася і фалькларыстыка. У пасляваенны час яна звязана з імёнамі, галоўным чынам, В. А. Захаравай і Н. С. Півевіча.

Юбілейны год — падстава не толькі ўспомніць нашых настаўнікаў, каго ўжо няма з намі, але і сказаць пра калег, хто яшчэ актыўна працуе, хоць, можа, і не на педагогічнай ніве, затое ў навуцы. Сярод іх — выдатны фалькларыст, кандыдат філалагічных навук, дацэнт Рыма Мадэстаўна Кавалёва.

Р. М. Кавалёва — найлепшая вучаніца В. А. Захаравай. У сваю чаргу Рыма Мадэстаўна выхавала, падрыхтавала некалькі выдатных навукоўцаў-фалькларыстаў, кандадатаў навук, дацэнтаў, якія сёння працуюць на кафедры тэарэтычнага і славянскага літаратуразнаўства або ў фальклорнай лабараторыі пры кафедры. У 1990-я і 2000-я гады кафедра тэорыі літаратуры, дзе працавала Р. М. Кавалёва, з усіх структурных адзінкаў факультэта атрымлівала найбольшую колькасць студэнцкіх грантаў. І кіравала праектамі менавіта Рыма Мадэстаўна.

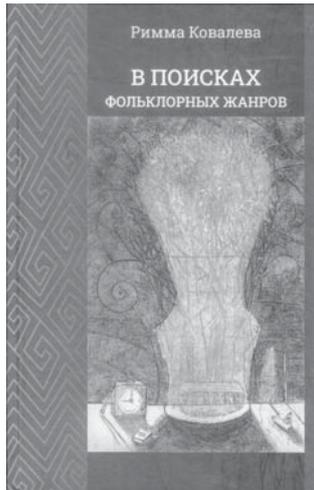
Рыма Кавалёва — спраўдны энтузіяст, якіх рэдка сустрачеш у наш час: яе ніколі не цікавілі ўзнагароды, прэміі, прызнанне, а толькі справа. Прычым яна валодае ўменнем заахваціць, зацікавіць сваімі праектамі студэнтаў, аспірантаў, а цяпер ужо і дацэнтаў. Заўсёды Р. М. Кавалёва — генератар ідэй, якія выкладае ясна і дакладна. І нават будучы на пенсіі яна працягвае зараджаць сваіх вучняў новымі ідэямі, стымулюе на актыўную дзейнасць. Па яе ініцыятыве і часта пад яе навуковым рэдактарствам кафедра шмат гадоў выдае зборнікі «Фалькларыстычныя даследаванні», дзе друкуюцца найлепшыя працы па міфалогіі і фальклору, прычым рэдактар яна надзвычай строга. Фактычна пад яе кіраўніцтвам фалькларысты кафедры займаюцца інтэратыўнай фалькларыстыкай, новым кірункам у навуцы. А для студэнтаў і супрацоўнікаў факультэта Рыма Мадэстаўна працягвае выдаваць электронны часопіс «Дзёмухавені», дзе друкуе рознага роду цікавыя, займальныя, нечым назвычайныя матэрыялы. Калі прапанаваў у часопісе супрацоўнічаць, шчыра кажучы, нельга ёй адмовіць — энтузіязм зараджальны.

У канцы 2023 года Р. М. Кавалёва выдала навуковую манаграфію, значэнне якой цяжка пераацаніць, — «В поюках фольклорных жанров». Кніга створана па-руску, але аналізуюцца тут беларускія песні каляндарна-абрадавага цыкла, колькасць якіх у тэксце велізарная.

У зборніку разгортваецца аўтарская канцэпцыя класіфікацыі фальклорных жанраў, а ў фалькларыстыцы — найважнейшая катэгорыя. Прычым разглядаюцца таксама квазіжанры, метажанры, інфражанры — самыя розныя тыпы каляндарна-абрадавых песен. Аналіз з пункту гледжання жанру спалучаецца з падыходамі этналагічным, міфалагічным, сацыялагічным, псіхалагічным, карацей, манаграфія — прыклад таго, які можна, займаючыся канкрэтнай навуковай праблемай, рабіць выхадзі ў самыя розныя сферы, у іншыя навукі.

Кніга разбіта на раздзелы адпаведна календару. Напрыклад, «Жанравы код маленічкіх песень», «Міфапаэтыка і псіханаалітыка вяснянак», «Рысы жанравай паэтыкі валачобных песень», «Рысы базавай міфалагемы ў купальскіх песнях і баладах», «Жанраарганізуючая роля канцэпту руху ў каляндарных песнях» і інш.

У чым навізна, унікальнасць манаграфіі? У тым, што метадалагічна яна не кладзецца ў рамках традыцыйнай аграрна-магічнай парадыгмы як асноўнай у беларускай фалькларыстыцы. Кніга, што сістэмна разглядае беларускія каляндарна-абрадавыя песні, асноўваецца на *хронаміфе* і яго шматобразным уласабленні. Даследчык высветліла, што мастацкая рэфлексія абаяраецца на

пэўныя змястоўныя мадэлі, якія працуюць на ўяўленні пра *цыклічнасць* часу. Скажам, паказваецца мадэль метанімічнага перанясення назвы свята ці абрада на шэраг з'яў — рытуальны час, суб'екты вобразнасці, каляндарныя сімвалы, абрадавыя атрыбуты, локусы і г. д. Так, купала — хрананім, назва свята (Купалля), для якога абавязкова характэрна вогнішча, упрыгожанае дрэўца, міфалагічны персанаж, абгорнуты саломой і інш.

У кожным раздзеле разглядаецца часавая мадэль з акцэнтам на пэўным перыядзе, пункце, часовай мяжы, напрыклад, мадэль звычайнага і міфартуальнага часу; мадэль магічнага прыцягнення часу ў форме замой, закляццяў, просьбы («Вы, калядачкі, вы пablіжайце»); мадэль актуалізацыі святочна-абрадавага часу, тыпу «тут і цяпер» («А ў нас сёння стрэчанне»); мадэль размежавання/сцяжэння рытуальна значных адрэзкаў часу ў адпаведнасці з прынцыпам сёння/заўтра («Сёння купалле, а заўтра Ян»); унікальная мадэль абазначэння нульвога перыяду, характэрнага для песень навагодняга цыкла. Падрэбна разглядаецца выключна беларуская мадэль дынамічнага адраджэння цыклічнага часу праз кумулятыўнае клішэ, што выкарыстоўваецца ў валачобных песнях, найбольш пашыраных менавіта ў беларусаў. Увогуле ў манаграфіі аналізуюцца архетыповыя мадэлі, якія выводзяць на разуменне менавіта *нацыянальнай спецыфікі* беларускага фальклору. Напрыклад, абывалентнае ўспрыняцце зімы. Або тое, што вяснянік яскрава дэманструюць: зямляроб жыве не толькі ў свеце рэальнага часу, але таксама ў сімвалічным універсуме, што фіксуе грані чалавечага вопыту. Гэты досвед можа мець і практычнае значэнне — распрацоўку народных сучасных свят і абрадаў.

На працягу ўсяго тэксту надзвычай аб'ёмнай кнігі ідзе пастаяннае параўнанне з песнямі іншых славянскіх народаў; шырока выкарыстоўваецца цытаванне карыфееў не толькі айчынных, але і замежных фалькларыстыкі. Часам аўтар спрачаецца з традыцыйна прынятымі канцэпцыямі, напрыклад, яна не лічыць, што функцыі вясновага Юрыя, Юрылы супадаюць з функцыямі святага Юрыя (Георгія). Мехаічнага перанясення функцыі звычайнага персанажа на хрысціянскага святага тут не адбылося — іх ролі супадаюць часткова.

Побач з разглядам, надзвычай поўным, уласна абрадавых песень аўтар звяртае ўвагу на іншыя праблемы, напрыклад, паходжання *пазаабрадавых* песень, так і не вырашаную ў навуцы. Увогуле *генезіс* фальклорных жанраў — надзвычай цікавая тэма, якая патрабуе пільнай увагі. Р. М. Кавалёва імкнецца раскрыць і псіхалагічныя асновы з'яўлення тых ці іншых пазаабрадавых песень. Асаблівую ўвагу звяртае даследчык на неабходнасць вельмі ўважлівага *прачтання* тэкстаў песень — так, як робіць яна. Гэта дапамагае выявіць рысы, дэталі, сітуацый-клішэ, дадатковыя сэнсы, на што раней не звярталі ўвагі.

Грунтоўнасць, навуковая значнасць манаграфіі Р. М. Кавалёвай не выклікае сумненняў. Гэта, бясспрэчна, працуй у нашай навуцы, які дазваляе перагледзець некаторыя базавыя прынцыпы фалькларыстыкі, на сённяшні дзень ужо ўстарэлыя. Пра кнігу Кавалёвай варта гаварыць, абмяркоўваць яе, рэкламаваць — сама Рыма Мадэстаўна па сваёй сціпласці гэтага не робіць.

Вельмі важнае, надзённае даследаванне Кавалёвай для выхавання маладога пакалення фалькларыстаў, якіх з'яўляецца ўсё менш: яе ідэй, распрацоўкі могуць зацікавіць студэнтаў новымі падыходамі і ідэямі. Дарэчы, выхад манаграфіі, можа быць, зверне на сябе ўвагу і чыноўнікаў, дапаможа ім усваяваць важнасць пэўных навук — міфалогіі, фалькларыстыкі, этналогіі (а імі апошнім часам у вучэбным працэсе пагарджаюць).

Між тым самае галоўнае сёння — выхаванне *патрыятычнай* свядомасці ў маладых людзей. Нашы навукоўцы, публіцысты, якія ствараюць, скажам, падручнікі па гісторыі, дасягнулі тут важных вынікаў. Але вынікаў на ўзроўні *разумовым*: развіваюць мозг, даюць новыя веды, якія дазваляюць ганарыцца сваёй краінай. Але патрыятызм — і *пачуццё*, якое выцякае з *любаві* — любові да свайго, роднага. Ахутаць маладых дарогі, блізкім, прыгожым, адрозным ад іншых этнасаў, — задача ў многім падуладная фалькларыстам.

Таццяна ШАМЯКІНА

Жыццё пісьменніка ў песні

Існуе меркаванне, што ў кожным літаратурным творы прысутнічае часцінка яго аўтара. У сюжэце, паводзінах герояў, іх свецкапглядзе. Магчыма, так і ёсць. Але асабліва ярка гэта працягваецца ў паэзіі. І калі сэнс паэтычнага слова гарманічна пераплятаецца з рытмам і рыфмай, верш набывае туго мілагучнасць, пра якую народныя артысты Беларусі Ігар Лучанок у далёкім 1970 годзе ў інтэрв'ю газеце «Знамя юности» казаў: «Таленавіты сардэчны верш запальвае кампазітар, выклікае ў яго гарачыя зваротныя пачуцці, дае штуршок творчай думцы». Так з'яўляюцца песні.

У беларускай песеннай літаратуры існуюць глыбокія традыцыі. Чаго толькі варты імёны савецкага часу — Адам Русак, Міхаіл Ясень, Іван Цітавец... Іх справу сёння працягваюць сучасныя пісьменнікі, якія звяртаюцца ў сваёй творчасці да песеннага жанру. І ў кожнага прапатагана свая сцэжка. Нехта адразу з песень пачынаў шлях

у прафесійную літаратуру. Камусьці спрыяе музычны слых, валоданне музычнымі інструментамі, нааўнасць адпаведнай адукацыі. Хтосьці прыйшоў паступова. А некаторыя ўвогуле прысвяцілі гэтай справе ці не ўсё сваё творчае жыццё.

Нямала такіх літаратараў і ў Мінскім абласным аддзяленні Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Песні, напісаныя на іх словы, запатрабаваны ў грамадстве, гучаць не толькі ў вобласці, Беларусі, але і далёка за межамі краіны. На пачатку гэтага года пісьменнікі Міншчыны вырашылі сумесна з Мінскім абласным цэнтрам народнай творчасці зрабіць падарунак грамадству да 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Так, напрыканцы сакавіка на свет з'явіўся зборнік песень «Радзімы песенны сцэжкі». Канешне, у ім прадстаўлены далёка не ўсе творцы і творы гэтага жанру. Ён абмежаваны тэхнічнымі і некаторымі іншымі магчымаасцямі. Але, спадзяюся, будзе карысны шматлікім прафесійным і аматарскім музычным

калектывам, эстрадным выканаўцам і ўсім, хто цікавіцца беларускай песняй. Не выключна, што асобныя песні могуць прагучаць на штогадовым Нацыянальным фестывалі беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне.

Ілічэ. Некалі, у 2006—2013 гадах, у Рэспубліканскім літаратурным конкурсе «Залаты купідон» была і намінацыя «Песенны жанр», у якой адзначаліся аўтары слоў песень. У Саюзе пісьменнікаў дзейнічала секцыя песеннага жанру. Сёння няма ні таго, ні другога. А песні працягваюць пісаць, і яны гучаць. Толькі пра што і якія? Узнікае дыскусійнае пытанне: ці можа пісьменніцкі саюз быць убакі ад гэтага творчага працэсу?

Леанід КРЫВАНОС

Вектары-канцэпты творчага шляху

Паводле законаў сучаснага мастацтва, для максімальнай рэалізацыі стыхійных азэрэнняў недастаткова. Кожны стаў аўтар для свету сваіх герояў і чытачоў імкнецца збудаваць магутны ідэйны падмурак. Прыкметы такога канцэптуальнага будаўніцтва бачацца мне ў творчасці дзіцячай пісьменніцы Ганны Скаржынскай-Савіцкай.

У літаратурным свеце Ганна Іосіфаўна — чалавек прыкметны і заслужаны. У 2015 годзе яна стала лаўрэатам Нацыянальнай літаратурнай прэміі Рэспублікі Беларусь у намінацыі «Лепшы твор для дзяцей і юнацтва», мае дзясянны на абласным узроўні. На старонках дзіцячых часопісаў «Вясёлка», «Бярозка», «Рюкзачок», «Пралеска», «Детские сказки» і іншых рэгулярна з'яўляюцца яе публікацыі. Акрамя таго, пісьменніца часты госьць ва ўстановах адукацыі, дзе заўсёды гатовая запрасіць у свет сваіх казачных сюжэтаў, падарыць кнігі, да якіх, дарэчы, сама стварае ілюстрацыі. На шчасце юных чытачоў, іх бацькоў і педагогаў, Беларусь па праве можа ганарыцца сваёй літаратурай для дзяцей. Словазлучэнне «дзіцячая літаратура» набывае ўніверсальны сэнс. Справа ў тым, што зацікаўленасць нярэдка выклікае творчае натхненне і, як вынік, жаданне ўзяцца за пера ў саміх юных кнігалябоў.

На Гродзеншчыне мы назіраем рост папулярнасці ў школьнікаў аналітычнай, літаратуразнаўчай працы, прысвечанай да творчасці нашых сучасных пісьменнікаў. Такая сваёй роду зваротная сувязь, удзел маленькіх суайчыннікаў у вялікім дэяголю мастацтва цалкам маглі б прэтэндаваць на статус літаратурнай працы. Прынамсі, для гэтага маюцца ўсе перадумовы. Пра творчасць Ганны Скаржынскай-Савіцкай таксама нямаюць напісана яе юнымі чытачамі (пры падтрымцы школьных настаўнікаў, за што ім вялікі дзякуй). Асноўныя тэмы творчасці пісьменніцы, на першы погляд, могуць падацца даволі вядомымі: любоў да Радзімы, прырода, гісторыя роднага краю, сямейныя і хрысціянскія каштоўнасці, свабодства, школьнае жыццё... Але для гэтых распаўсюджаных тэматычных напрамкаў пісьменніца распрацавала арыгінальныя канцэпты, што дазваляе ёй заставацца аўтарам са сваім асаблівым творчым почыркам.

Як мне ўяўляецца, гэтыя канцэпты бяруць пачатак у справе папулярнасці роднай мовы. Адным з іх выступае аўтарскае эпічнае глумачэнне беларускіх прыказак і прымавак. Гэтыя ўсплёўныя выразы, а таксама фразеалагізмы, пісьменніца ласкава называе «залацінкамі» мовы.

З дапамогай займальнага сюжэтаў на проста і зразумелай малым беларускай мове Ганна Іосіфаўна прапагандуе сваю трактоўку закардыраваных у фальклорных формулах сакральнага сэнсаў (кніга «Кветка малой радзімы»). Здавалася б, традыцыйныя сродкі мастацкасі — займальны сюжэт, выразныя вобразы герояў, арганічны антураж і многае іншае з дапамогай фальклорных маўленчых абаротаў, як высвятляецца, адкрываюць дадатковыя магчымасці для развіцця дзіцяці, яго выхавання і навучання. «Той не памыляецца, хто ад працы хіляецца»,

аснову якой пакладзены асветніцкі эффект. Дзіця праводзіць час, сочычы за развіццём падзей, знаёміцца з героямі, многія з якіх, дарэчы, падобныя на яго і таму блізкія, а паралельна, магчыма, нават незаўважна для сябе, атрымлівае каштоўныя веды. «Чаму Сланечнік падобны на сонца?», «Чаму Васілёк жыве ў жыццё?», «Чаму ў Чмяля мала мёду?», «Чаму Зязюля жыве ў ходзіках?». Калі паглыбляешся ў антрапамарфізм Ганны Іосіфаўны, нават службовыя словы ўласнага тэксту — Прыназоўнікі, Саюзы, Часціцы — пачынаеш бачыць

можа стаць карысным дапаможнікам не толькі дзецям, але і настаўнікам беларускай мовы і літаратуры, выхавальнікам, бацькам. Кампазіцыйна кніжка складаецца з раздзелаў: «Вадой не разальш», «Як асінавы ліст», «Не вешай нос», «Абвясці вакол палыца», «Хоць кол на галаве чашы», «Як з гуся вада» і інш. Кожная з гэтых гісторыяў была б цікавая сама па сабе. Але агулам яны даюць яшчэ цэлы шэраг дадатковых магчымасцей, выкарыстоўваючы якія пры наяўнасці жыццёвага вопыту і педагогічных навыкаў можна даволі эфектыўна. Нездарма за кнігу «А ў нас — зорны час» Ганна Скаржынская-Савіцкая стала лаўрэатам III Абласнога конкурсу рукапісаў імя Цёткі.

Наступным канцэптам для мастацкага ўвасаблення пісьменніца абрала такую моўную з'яву, як перыфраза (кніга «Жамчужына роднага краю», 2022). Ганна Іосіфаўна разумее, што яе чытацкая аўдыторыя вырастае, і праблемы вырашаць ёй даводзіцца ўжо больш складаныя. Цэнтрам вобразнага свету становіцца яго сацыяльны эквівалент. Сям'я, школа, грамадства — кожная са сфер уплыву на маленькую асобу прапаноўць свае сродкі рашэння жыццёвых задач. Прадстаўнік свету мастацтва, пісьменніца дае свой варыянт — іншасказанні. Перыфраза — гэта рытарычная, філасофская катэгорыя моўнай культуры. А, перш за ўсё, псіхалагічная. Задума творцы глумачыцца шэрагам важных выхавальных задач — зрабіць маленькага чалавека ўсебакова развітым, устойлівым да цяжкасцей, забяспечыць яго аптымальным інструментарыем для дакладнага арыентавання ў часе і прасторы.

Цяпер пісьменніцу прыцягвае хрысціянская тэматыка (кнігі «Лучи милосердия» і «Небесная криничка»). Рэлігійны адукацыя і выхаванне беларускіх дзяцей сёння маюць факультатывны характар. Займальнае прастае сюжэтных ліній і такая ж празрыстая, даступная мастацкасць маглі б прынесці карысць і ў гэтай справе — абудзіць цікавасць да духоўнага боку жыцця, прыцягнуць увагу да такіх важных паняццяў і з'яў, як Бог, вера, а таксама расглумачыць, што ёсць спадка, заган, грэх... І, на шчасце, гэта ўжо адбываецца.

Ганна Іосіфаўна Скаржынская-Савіцкая паходзіць са Шчучынскага краю, радзімы Алаізы Пашкевіч (Цёткі). Постаць слаўтай зямлячкі натхняе пісьменніцу. Можна з упэўненасцю казаць: яе казкі-чамучкі, літаратурныя трактоўкі прыказак, фразеалагізмаў, перыфразаў — каштоўны дыдактычны матэрыял для дзеткаў сённяшніх беларусаў.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК

Фота з сайту library.grodni.by

«Чужая доля пад бокам коле», «Пытаецца люты, ці добра абуты», «Скончыў работу — гуляй у ахвоту», «На вуснах — мёд, а ў сэрцы — лёд», «Каб рыбу есці, трэба ў вадзі лезці», «Як не стала хлеба, дык і нажа не трэба» і г. д. Загартаваная ў стагоддзях паэтыка народнай мудрасці, пагадзіся, — не горшы, а магчыма, лепшы настаўнік, псіхолаг, выхавальнік нашай моладзі. Па назвах твораў відаць, наколькі істотным у плане фарміравання паўнаважнага асобы можа быць эффект ад мастацкага слова, калі падмурак для яго выступае багатае на культурныя традыцыі народнае жыццё.

У кнізе «Надзейка-Чарадзейка» акрамя іншых забялізна-навучальных канцэптаў Ганна Скаржынская-Савіцкая выкарыстоўвае структурныя элементы літаратурнай мовы. Героямі яе казачных сюжэтаў становяцца знакі пунктуацыі, жанравыя формы — Загадка, Апавяданне, Рэбус. Пісьменніца важна, каб дзіця на прыкладзе герояў-жывёл, неадусаўлёных прадметаў атрымлівала ўяўленне аб складанай разнастайнасці навакольнага свету, вучылася з іх узаемадзеяння вылучаць галоўнае — тое, што ўласціва свету людзей. У кнізе «Казкі-чамучкі» ўвазе чытача — універсальная мадыфікацыя казкі, у ідэйную

дзеючымі асобамі нейкага сюжэту, і цягне пісаць іх з вялікай літарой...

Як вядома, дзеці вельмі дапытлівыя. І пісьменніца робіць стаўку на гэтую якасць. Засталося толькі адкліці цацкі, на час забіцца пра існаванне тэлефона або камп'ютара, засяродзіць увагу на казачным сюжэце, і круглаглад дзіцяці пашыраецца. Пісьменніцы варта было б запатэнтаваць свае «казкі-чамучкі» як новую разнавіднасць традыцыйнага літаратурнага жанру. Свядомасць дзіцяці — гэта сто тысяч «чаму». А значыць, дадзены аўтарскі канцэпт рана ці позна зноў будзе запатрабаваны. Цыклічнасць — тое, да чаго літаратуру падштурхоўвае жыццё.

Яшчэ адзін ідэйны вектар творчасці пісьменніцы — фразеалагізмы і іх эпічная інтэрпрэтацыя — прадстаўлены ў кнізе «А ў нас — зорны час». Прыём аўтара не новы: героі-звяры, проста, займальна гісторыя. З дапамогай казкі таксама робіцца ўплыў на свядомасць і падсвядомасць дзіцяці. Але адукацыйна-выхавальны эффект ужо на новым узроўні — больш знаёмства з роднай мовай і багатай культурнай палітрай беларускага народа, яго побытам, ладам існавання. Таму, як сказана ў анатацыі да выдання, кніга

3 пошты «ЛіМа»

Колер добрых слоў...

Зазіраючы ў букністычную краму ці, дакладней, у букністычны адзел адной са сталічных крам, стараюся «упалаваць» даўней выдадзеныя паэтычныя кнігі. Часцей выбіраю калекцыйныя зборнікі альбо выпускі добра вядомага гадавіка «Дзень паэзіі». Вось так набылі і «Дзень паэзіі — 79», які выйшаў у «Мастацкай літаратуры», зразумела, у 1979 годзе. Тыраж і па тым часе немалы — 10 000 экзэмпляраў.

Адкрываючы такую кнігу, перш-наперш шукаю публікацыі творцаў малавядомых, магчыма, зусім забытых ці напачуцых. Тых, чые імёны хутчэй за ўсё, калі і трымаюцца ў чыёйсці памяці, то толькі ў памяці іх сучаснікаў — літаратараў, супрацоўнікаў рэдакцый літаратурных выданняў 1960—1980-х гадоў. Гартую паэтычныя гадавікі за 1979 год і думаю, а ці ведае хто цяпер такіх паэтаў, як Віктарыя Чарнякова, Валерый Хадановіч, Андрэй Славін, Аляксандр Манулік, Валерыя Маргуліс, Тацяна Зіненка?.. Можна, хто і цяпер з іх жывы, але даўно не дружэцца... У альманаху яны, як прапіла, — з адным вершам, у рэдкім выпадку — з двума.

Мяне зачэпіў вось гэты твор — «***Кожны дзень, як сонца праганне...» Аўтар — Аляксей Цвях. «Кожны дзень, як сонца праганне // Бытаніну чорна-белых сноў, // Тамнічасьць колераў жывая // Аспляняе вочы зноў і зноў. // Сінь вясны... Асенні лес барвовы... // Кожны колер чысціць цельнічэй. // Нават добрыя людскія словы // Маюць непаўторны колер свой. // Колер раўнадушша брыдка-шэры... // Толькі радасць бачу ўсё ж часцей: // Нешта шпача белы снег з даверам — // І ўвесь свет становіцца чысцей. // Дзе ты, колер светлага каханя, // І празрысты колер адкрыцця?! // ...Спасцігае сэрца з хваляваннем // Рознакаляровы // Сэнс жыцця...»

Паспрабаваў знайсці нейкую інфармацыю пра Аляксея Цвяха ў сацыяльных сетках. У 1983 годзе выйшла кніга «Сцяжына» ў серыі «Першая кніга паэта», якая аб'яднала паэтычныя падборкі Вялянціны Акалавой, Галіны Булыка, Станіслава Валодзькі, Навума Гальпяровіча, Святланы Лобач, Марыі Панковай, Марыі Пятруль і Алясея Цвяха. Што ж, пашукаю і гэтую кнігу...

Такія выпадкі, калі перад табою паўстае верш даўно забытага ці малавядомага аўтара, падштурхоўваюць да наступных думак. Грамадства не цэнціць паэзію як з'яву. Паэзія ўсё далей выходзіць за межы

шырокага культурнага ўжытку. Нядаўна прыемна ўразіла паведамленне пра тое, што ў Купалаўскім тэатры прышло чытанне твораў беларускіх паэтаў у Дзень роднай мовы. Чыталі вершы Пятра Глебкі, Кандрата Крапівы і нават Івана Леткі, нашага земляка з Гародзеншчыны, які жыў і працаваў у Маскве, высокай службоўцы і актывісты Беларускага саюза жанчын...

Чаму б не сабраць шырокую, шматтомную анталогію беларускай паэзіі? Мне здаецца, што нашым навукоўцам гэтая праца пад сілу. Выходзіць жа кніжная серыя «Залатая калекцыя беларускай літаратуры». Пішуцца ж дысертацыі пра паэтаў і паэзію... То чаму б не распачаць зборанне, укладанне шматтомнай паэтычнай анталогіі, дзе павінна знайсці месца і майстрам паэтычнага слова, і аўтарам некалькіх вершаў, калі, безумоўна, іх творы гэтага заслугоўваюць. Мы не такія багатыя, каб раскідвацца аднойчы знойдзеным, адкрытым мастацкім скарбам. Веліч, маштаб нацыянальнай культуры (спадзяюся, яшчэ прыйдзе час, калі паэзія вернецца ў культуру!) — гэта зборанне, ушанаванне розных і многіх залацінак.

Мікола НАВАПОЛЬСКИ, г. Навагрудка, Гродзенская вобласць

Ад вечных міфаў — да біблейскіх сюжэтаў

Маштабны выставачны праект «Terragraphica: Sacrum» у Палацы мастацтва чакае сваіх наведвальнікаў да 21 красавіка. Усе галерэі, за выключэннем «Арт-Партала», запоўнены графікай беларускіх і замежных майстроў на тэму старажытных і біблейскіх сюжэтаў. У творах розных аўтараў — развагі аб ладзе сусвету, сутнасці чалавека, прыродзе добра і зла, граху і дабрадзейнасці.

Ад дахрысціянскіх легенд і міфаў да вызначальных біблейскіх сюжэтаў — экспазіцыя ўключае больш за 600 твораў тыражнай і арыгінальнай графікі. Сюжэты Леанара Гацье, ілюстрацыі Сальвадора Далі, серыі Марка Шагала, прысвечаны галоўнаму збору старажытных рэлігійных тэкстаў, — толькі частка выстаўкі, прысвечанай сакральнаму мастацтву. Між тым значнае месца ў праекце займаюць работы, з дапамогай якіх мастакі раскажыць ці пераасэнсоўваюць старажытныя міфы і паданні, напрыклад, подзвігі Геракла прадстаўлены літаграфіямі Восіпа Цадкіна і афортамі Юліяна Ёрданава. Многія героі твораў, як падкрэсліваюць у Палацы мастацтва, не маюць адназначнай ацэнкі і з'яўляюцца персанажамі, якія сутыкаюцца з праблемай пастаяннага выбару і балансавання на мяжы правільнага рашэння і фатальнай памылкі. Гэтая тэматыка, пэўна, не страціць актуальнасці.

Фёдар Шурмялёў «Хаці і Сколь» (з серыі «Рагнарок»), 2021 г.

Гледачу прапаноўваюць знаёмства з сусветнай спадчынай графічнага мастацтва, назапашанай практычна за пяць стагоддзяў. Дэманструюцца работы найярчэйшых прадстаўнікоў еўрапейскіх графічных школ, такіх мастакоў, як Гюстаў Дарэ, Лукас Варстэрман, Ота Дыкс, Альбін Бруноўскі, Хрыста Керын... Прэзентуюцца і напрацоўкі беларускіх мастакоў — гэта творы Валерыя Славука, Льва Алімава, Аляксандра Шапа, Фёдара Шурмялёва, Усевалада Швайбы, Тамары Дзяменцьевай ды іншых сучаснікаў.

Па выстаўцы, якая збіралася цэлы год, будуць арганізоўвацца экскурсіі. А самастойным гледачам арганізатары рэкамендуць прытрымлівацца невідзачнага маршруту. Спачатку раець наведваць вялікую залу, падзеленую на два узроўні. Першы, дзе творчымі здбыткамі дзеліцца сучасныя беларускія мастакі, прысвечаны міфалогіі. Побач — ужо згаданыя творы Восіпа Цадкіна і Юліяна Ёрданава. На другім узроўні гаворка

Юры Баравіцкі «EXLIBRIS AGAATH VAN WATERCHOOT. Адам і Ева», 1992 г.

вядзецца пра біблейскія сюжэты: тут творы Сальвадора Далі, Марка Шагала і Гюстава Дарэ. Дарэчы, Біблія ў ілюстрацыях вялікага сюррэаліста суправаджаецца радкамі з «Боскай камедыі» Дантэ Аліг'еры. Цэнтральны экспанат гэтай часткі выстаўкі — работа Канстанціна Касцючэнка «Распяцце» (2011). Увогуле, графіка гэтай часткі выстаўкі — прысвечанне жыццю пасля смерці.

Яшчэ адзін пункт маршруту — зала галерэі «Арт-Беларусь» — таксама прэзентуе работы знакамітага ўраджэнца Віцебшчыны, а яшчэ графіку Леанара Гацье. Тут жа — «Малая падарожная кніжыца» (каля 1522 года) Францыска Скарыны з карпаратыўнай калекцыі Белгазпрамбанка ды ілюстрацыі Матэуса Мерыяна Старэйшага. А яшчэ ж ёсць ZAL #2 з іншымі цікавосткамі... Ва ўсім вышэйназваным заключаны асноўныя акцэнтны — выстаўка, зразумела, нашмат багацейшая на каштоўныя экспанаты.

Арганізатары хацелі паказаць розныя падыходы да рэлігіі з пункту гледжання аўтарскага пераасэнсавання і вольнай трактоўкі. Куратарам праекта выступае Аляксандр Зінкевіч, які, дарэчы, упершыню за доўгі час прадставіў некалькі сваіх работ.

Аднак падобныя праекты ствараюцца сумеснымі намаганнямі. Аляксандр Зінкевіч падкрэслівае:

Аляксандр Шапо «Іон. Сустрэча», 2020 г.

— Гэты праект — плён працы вялікай колькасці людзей, якія бралі ўдзел у падрыхтоўцы выстаўкі. Шмат месяцаў мы збіралі і прывозілі ў Мінск шматлікія творы мастацтва. Спіс аўтараў вялікі, іх работы занялі амаль усе пляцоўкі Палаца мастацтва, у тым ліку прастору галерэі Белгазпрамбанка «Арт-Беларусь». Адзначу, банк, што вяртае ў Беларусь і паказвае тут каштоўныя работы беларускіх аўтараў, якія праславіліся за мяжой, падтрымлівае цікавыя творчыя ініцыятывы, таму мы маем магчымасць пазнаёміцца з шэдэўрамі, якія нельга ўбачыць у нашых музейных экспазіцыях. Выстаўка «Terragraphica: Sacrum» не мела на ўвазе пэўныя тэалагічныя даследаванні.

Сальвадор Далі «Скрыжалі Запавету», 1974 г.

Наша кампетэнцыя — плоскасць мастацтва. Так, імкнуліся паказаць, як на фундаментальныя пытанні, пастаўленыя вышэйшымі сіламі перад чалавекам, адказваюць мастакі розных эпох.

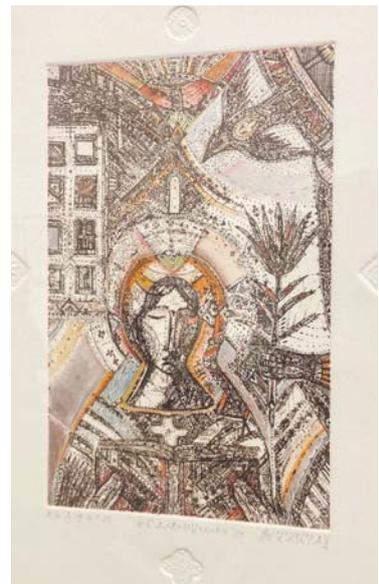
Зразумела, каб пазнаёміцца з усімі работамі выстаўкі, ацаніць магчымасці графікі замежных і беларускіх майстроў, мала аднаго наведвання і нават падрабязнай экскурсіі. Прычына перш-наперш, у колькасці работ, аб'ёме інфармацыі. Па-другое, часта сучасны глядач хоча дакладна разумець, што ён атрымае ў выніку знаёмства з экспазіцыяй, і тычыцца гэта не толькі аспектаў таго, што і як выстаўлена. Падобныя праекты не даюць абяцанняў, акрамя аднаго — прадстаўляецца шмат цікавага. Разлік, безумоўна, на адукаванага гледача, нават спецыяліста. Аднаго сузірання дакладна недастаткова, без перабольшання — патрэбна разважаць.

Вядома, вялікую колькасць гледачоў вабяць знакамітыя імяны сусветна вядомых мастакоў. Нягледзячы на гэтую акалічнасць, можна ўбачыць шмат нечаканага, забытага і дзіўнага. Тым не менш хацелася б засяродзіць увагу на творчасці беларускіх мастакоў. Так, асобная зала выдзелена пад творы Валерыя Славука. Яго графіку можна часта ўбачыць на розных выстаўках, таму найбольшую цікавасць выклікаюць новыя работы майстра — «Антычны

Марына Капілава «Аргус малодшы», 2021 г.

музей» (2023), «Падарожжа па камянях» (2023), «Простае жыццё» (2024)... У іх апроч іншага выяўлены развагі аб сучаснасці і ролі чалавека ў свеце. Цікаваць выклікаюць і шматлікія маштабныя літаграфіі Фёдара Шурмялёва, які шмат і паспяхова працуе над тэмай міфалогіі, у тым ліку германска-скандынаўскай і старажытнагрэчаскай. Дарэчы, падчас адкрыцця выстаўкі гледачы мелі магчымасць атрымаць паштоўкі з ілюстрацыямі Фёдара Шурмялёва. Яркі прыклад, як творчасць прызнанага мастака здольна прывабіць яшчэ большую колькасць уважлівых гледачоў. Такі метады папулярныя

Тамара Дзяменцьева «Благовешчанне» (з серыі «Часаслоў»), 2007 г.

просты і неверагодна эфектыўны. Сапраўднай зоркай выстаўкі стала Марына Капілава, відэа, арганізатары неабыхавыя да яе таленту. Зачараваныя смеласцю і фантазіяй, экспрэсіяй і адметным поглядам Марыны Капілавай на міфы, яны размясцілі яе шматлікія творы ў розных частках выстаўкі «Terragraphica: Sacrum».

Дзюнія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Натхнёныя вызваленнем

Гісторыя кожнай сям'і

Сёлета самыя розныя выставачныя пляцоўкі плануецца прадставіць спецыяльныя праекты да 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Вядома, сярод іх — Палац мастацтва, які здольны парадаваць гледача і маштабнымі фестывалімі, і камернымі выстаўкамі. Так, нядаўна ў яго галерэі «Арт-Партал» адкрылася першая экспазіцыя вялікага праекта «Колеры Вялікай Перамогі». Яе назва — «Памяці вогненных вёсак Беларусі».

Літаграфіі, афорты, літаграфіі знакамітых беларускіх графікаў, прысвечаныя падзеям Вялікай Айчыннай вайны, — большасць з прадстаўленых работ знаходзяцца сёння ў фондах Беларускага саюза мастакоў, у якім каля паловы твораў так ці інакш прысвечаны менавіта гэтай тэме. Творчая арганізацыя вырашыла, што выставачны праект «Колеры Вялікай Перамогі» будзе працаваць у Палацы мастацтва да канца

Усевалад Швайба «Пета» (з серыі «Хатынь»), 2022 г.

2024 года, а экспазіцыі будуць мяняцца кожны месяц. Дарэчы, наведванне гэтых выставак бясплатнае.

Мэта праекта — пазнаёміць з жывапісам, графікай, скульптурай, франтавымі замалёўкамі ўдзельнікаў і ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, што знаходзяцца ў скарбніцы Саюза мастакоў, і новымі работамі членаў БСМ з розных рэгіёнаў Беларусі. Так, першая выстаўка «Памяці вогненных вёсак Беларусі» презентуе графічныя работы народных мастакоў Беларусі Георгія Паплаўскага, Васіля Шаранговіча, Арлена Кашкурэвіча, а таксама творы славутых твораў Паўла Любамудрава, Мікалая Гуціева, Аляксандра Дзямарына, Лазара Рана, Анатоля Ільіна, Пятра Дурчына, Аляксандра Малалёва, Людвіга Асецкага, Рыгора Віткоўскага. Кожнага з іх у рознай ступені закранула вайна. Так, Павел Любамудраў у 1941 годзе пайшоў на фронт тапографам. Уся сам я Лазара Рана загінула ў мінскім гета. Георгій Паплаўскі жыў у часы вайны ў Бабруйску.

Народны мастак Васіль Шаранговіч праз усё жыццё пранёс успаміны аб спаленых вёсках Мядзельшчыны.

— Мой бацька перажыў вайну дзіцем, — расказала першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Наталля Шаранговіч. — Ён заўсёды ўспамінаў аб тым, як зусім маленькім з бацькам ішоў па полі, а над імі кружыўся самалёт і стралюў па двух безабаронных людзях. Бацька ўсё жыццё памятаў, як, рагуючыся, яны беглі стрымгалоў і падалі ў яр... І калі ў 1980-х гадах ён ствараў свой цыкл «Памяці вогненных вёсак», за які атрымаў Дзяржаўную прэмію Беларусі, то ўспамінаў, як падчас вызвалення Беларусі з маці ехаў з вёскі Качаны ў Мядзельскім раёне ў вёску, дзе нарадзілася яго маці, і бачыў іншыя спаленыя вёскі па дарозе. Яму было 4 гады. Дым, чорная зямля, забітыя людзі — уражанні былі настолькі магутныя, што ў выніку прывялі да стварэння гэтай серыі.

Работы самага маладога з удзельнікаў праекта Усевалада Швайбы, выкладчыка Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, прысвечаны трагедыі «Хатынь». За гэтую серыю мастак атрымаў у 2023 годзе Нацыянальную прэмію ў галіне выяўленчага мастацтва.

Людвіг Асецкі «Вязьня Трасцянца», 1984 г.

— Для нас было прынцыпова важна паказаць, што і сёння графікі цікавяцца тэмай трагедыі беларускага народа. Мы выдатна разумеем, што змянілася шмат пакаленняў, і маладзейшыя мастакі ведаюць пра вайну толькі з апавяданняў, але, тым не менш, у нестабільным і складаным свеце гэтая тэма нас вельмі кранае, бо з вайной усё роўна звязана гісторыя кожнай беларускай сям'і, — падкрэсліла Наталля Шаранговіч.

Юўгенія ШЫЦЬКА

Вопыт і ўзровень

У сталічнай галерэі «Універсітэт культуры» адбылося ўрачыстае адкрыццё выставачнага праекта «Віцебскі мастак», у якім сабраны работы аўтараў некалькіх пакаленняў віцебскай школы. Розныя жанры, арыгінальныя сюжэты, багацце тэм — арганізатары імкнуліся паказаць здольнасці рознабаковых мастакоў. Дэманструюцца ў асноўным рэалістычны і абстрактны жывапіс, графіка і скульптура. Сярод удзельнікаў — як вядомыя творцы, так і аўтары, імёны якіх не вельмі часта гучаць у мастацкім асродку.

Удзел у адкрыцці выстаўкі «Віцебскі мастак» прынялі дырэктар мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» Марына Татарэвіч, дырэктар Віцебскага абласнога краязнаўчага музея Таціяна Старынская, першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў мастацтвазнаўца Наталля Шаранговіч, загадчык кафедры

Алег Скаварочка «Маладажоны», 2000 г.

дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, доктар мастацтвазнаўства Рыгор Шаўра, а таксама адзін з удзельнікаў выстаўкі Уладзімір Пракапцоў.

— Для нас знакава, што праект, які паспеў ужо стаць папулярным не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі, экспануецца ў нашых выставачных залах, — расказала падчас адкрыцця выстаўкі дырэктар галерэі «Універсітэт культуры» Марына Татарэвіч. — Гэта шанс прадэманстраваць дасягненні шматгадовай працы выдатных мастакоў Віцебшчыны, а яшчэ — магчымасць паглядзець іх вопыт, узровень і, напэўна, пазначыць перспектыву развіцця віцебскай мастацкай школы.

Марына Татарэвіч падзякавала кіраўніцтву і супрацоўнікам краязнаўчага музея, якія прадставілі экспанаты. Яна выказала спадзяванне, што супрацоўніцтва паміж віцебскім музеем і мінскай галерэяй будзе развівацца і ўмацоўвацца дзякуючы новым творчым ідэям.

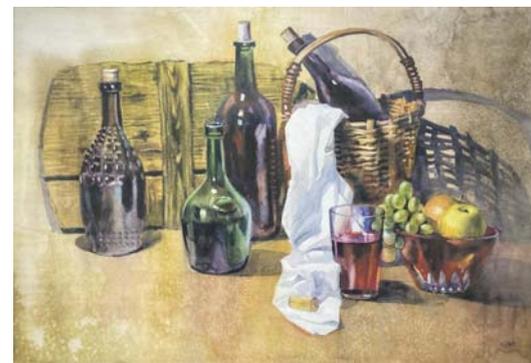
Тым часам першы намеснік старшыні БСМ Наталля Шаранговіч падкрэсліла, што Віцебская абласная арганізацыя Беларускага саюза мастакоў з'яўляецца самай вялікай па складзе ў рэспубліцы пасля мінскай:

— Віцебскія мастакі не спяшаюцца ў сталіцу — ім добра ў сваім горадзе. Бо цудоўны сам Віцебск з яго выдатнымі ландшафтам і архітэктурнымі помнікамі, бо ёсць дзе атрымаць адукацыю, бо існуе гісторыя і яе можна па-рознаму раскрываць. Да таго ж ёсць аднадумцы, ёсць выставачныя пляцоўкі. Я рада, што музей ажыццявіў ідэю паказу творчасці віцебскіх мастакоў, задуму сабраць іх, зрабіць адзіную экспазіцыю, дэманструючы яе на працягу не аднаго года.

Праект «Віцебскі мастак» аб'яднаў работы Фелікса Гумена, Гара Шкурагата, Святанцы Врублеўскай, Галіны Васільвай, Вячаслава Шамшура, Аляксандра Мемуся, Уладзіміра Напрэенкі, Мікалая Дундіна, Вячаслава Шайнурава, Наталлі Лавіцкай-Ярмолавай, Алега Кастагрыва, Валянціны Ляховіч, Аляксандра Слепава, Андрэя Вайцяхоўскага... Большасць удзельнікаў — члены Беларускага саюза мастакоў і Беларускага саюза дызайнераў, выпускнікі і выкладчыкі мастацка-графічнага факультэта Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава і кафедры дызайну Віцебскага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта. Між тым увайшлі ў экспазіцыю работы Аляксандра Карпана, якая не стала ў 2016 годзе.

Дарэчы, кар'ера многіх мастакоў звязана са сталіцай. Так, Уладзіміра Пракапцова большасць ведае як шматгадовага дырэктара Нацыянальнага мастацкага музея, мастацтвазнаўца і педагога, які шмат зрабіў для беларускай культуры. На выстаўцы «Віцебскі мастак» Уладзімір Іванавіч прадставіў некалькі яркіх лакалічных пейзажаў («Нараджэнне дня. Полацк», 2017; «Таёмнасць», 2019; «Дом ветэрана. Развітанне», 2024) і чутлівы партрэт «Пяшчота. Вера» 2023 года — жонка мастака Вера Пракапцова, мастацтвазнаўца і педагог, пайшла з жыцця ў 2021 годзе.

Яшчэ адзін вядомы ў Беларусі і за яе межамі творца Уладзімір Шапо, родам з Браслаўшчыны, жыве і працуе ў Мінску.

Аляксандр Карпан «Маладое віно», 2014 г.

Мастак шмат падарожнічаў, што адлюстравана ў яго творчасці, аднак асноўная тэма — родныя мясціны. У экспазіцыі можна ўбачыць яго арыгінальныя стратэгічныя карціны «Вёска Крупеніна. Дах Сцяпана», «Крупеніна. Грушавае віно» і «Крупеніна. Каваль» (усе 2021 года).

Выстаўка «Віцебскі мастак» будзе працаваць да 20 красавіка.

Юўгенія ШЫЦЬКА

Аляксандр Мемуся «Віцебск. Ратушыны дворык», 1979 г.

Ці верыце ў казку?

Напярэдадні Міжнароднага дня тэатра ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі прадставілі канцэрт з цыкла «Чайкоўскі +». У Вялікай зале гэтым разам выступілі не толькі музыканты, але і акцёры тэатра. Так, у праграму ўвайшлі музычна-драматычныя сцэны па вясновай казцы Аляксандра Астроўскага.

Упершым аддзяленні ў выкананні Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра пад кіраўніцтвам галоўнага дырыжора, народнага артыста Беларусі Аляксандра Анцісімава прагучаў Канцэрт № 2 для фартэпіяна з аркестрам Пятра Чайкоўскага ў аўтарскай рэдакцыі. Саліст — лаўрэат міжнародных конкурсаў, дацэнт кафедры спецыяльнага фартэпіяна Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Сяргей Мікулік.

— Гэты канцэрт Чайкоўскага выконваецца ў Мінску нячаста, — расказаў Аляксандр Анцісімаў. — Сяргей Мікулік з вялікім азартам узяўся за гэтую работу. Надзвычайная другая частка канцэрта, дзе саліруе не толькі піяніст, але і два вядучыя музыканты аркестра — салісты Юлія Сцефановіч (скрыпка) і Яўгеній Мікляеў (віяланчэль). Унікальнае трыа, непаўторны канцэрт класічнай музыкі!

Другое аддзяленне захапіла музычна-драматычнай дэяй па п'есе «Вясенняя казка» Аляксандра Астроўскага, якую драматург напісаў на сюжэт народнай «Снягурачкі». Была задума стварэння шматграннага спектакля, у якім бы ўдзельнічалі аркестр, хор, балет і драматычныя акцёры. Ствараў Астроўскі для артыстаў Малага тэатра ў Маскве, але прэм'ера адбылася на сцэне маскоўскага Вялікага ў 1873 годзе — Малы ў той час быў на рамонце. Так, ігралі акцёры двух імператарскіх тэатраў. Музыку да п'есы напісаў Пётр Чайкоўскі. Пазней Мікалай Рымскі-Корсакаў атрымаў дазвол драматурга на выкарыстанне п'есы для стварэння оперы «Снягурачка». Упершыню яна была паставлена ў 1882 годзе ў Марыінскім тэатры ў Санкт-Пецярбургу.

У музычна-драматычных сцэнах, якія Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр паказаў у Белдзяржаўнай філармоніі, гучала музыка Чайкоўскага да п'есы, а таксама сімфанічныя і харавыя эпизоды оперы Рымскага-Корсакава. Аўтарам музыкальна-драматычнай кампазіцыі выступае Аляксандр Анцісімаў:

— Пасля халоднай зімы хочацца пабавіць цяпла. Так прыйшла думка ўзяць у рукі «Вясновую казку» Аляксандра Астроўскага. Чаму менавіта гэтую кнігу?

Фота з архіва БелГА.

Аляксандр Анцісімаў.

Па-першае, летася быў юбілей спектакля «Снягурачка». Па-другое, хацелася адзначыць святочную дату самога аўтара. Да таго ж мы не абмежаваліся музыкай Пятра Чайкоўскага, а сёлета юбілей якая і ў Мікалая Рымскага-Корсакава. Казка геніяльная, і хацелася яе адчуць як чалавеку, чытачу XXI стагоддзя. Так, адкрываюцца глыбіні няпростага п'есы, напоўненай жанравымі сцэнамі, камічнымі эпизодамі, фальклорнымі сюжэтамі. Аднак галоўная лінія Снягурачкі і тых, хто яе акружае, значна глыбейшая. У нашым паказе мы імкнуліся захаваць менавіта яе гісторыю.

Арыгінальная пастаноўка амаль чатырохгадзінная. Стваральнікам давялося шмат прапрацаваць над кампазіцыяй — задача была не столькі скараціць, колькі захаваць самае галоўнае і каштоўнае ў п'есе, адзначае маэстра Аляксандр Анцісімаў. А за эпизоды оперы адказвалі Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла імя Р. Шырмы і яе галоўны дырыжор Волга Янум:

— Харавая капэла шмат гадоў працавала з музыкай Мікалая Рымскага-Корсакава. Некалі мы прымалі ўдзел у з'ездзе фестывалі ў Ціролі ў Аўстрыі — упершыню ў гісторыі фестывалю ставілася руская опера. І гэта была «Снягурачка» Рымскага-Корсакава. Тры спектаклі ў Ціролі прайшлі з вялікім поспехам. Так, хор выдатна ведае музыку. Пэўна, маэстра Аляксандр Анцісімаў задумаўся: а чаму б да супрацоўніцтва не прыцягнуць хор, які цудоўна валодае матэрыялам,

і не выкарыстаць шанс уключыць у канцэрт некаторыя фрагменты з оперы? Мне здаецца, усё атрымалася. Да таго ж для артыстаў хору гэта цікавы вопыт, бо тэксты ў выкананні тэатральных акцёраў мы чулі толькі ў музычным інтэрпрэтацыі. Гэтым разам хор амаль на авансцэне і паўстае непасрэдным удзельнікам падзей. Так, пранікненне ў глыбіню зместу і сэнсу адбываецца па-іншаму. Нягледзячы на вясновы сюжэт казкі, твор сур'эзны, для дарослых.

Рэжысёрам пастаноўкі выступіў Раман Крыкуноў. Ён разам з акцёрамі працаваў у няпростых умовах: усё ж гэта не драматычны тэатр — адсутнічаюць дэкарацыі, іншае святло, касцюмы былі выбраны канцэртныя... Усё трымаецца на музыцы і на выканальніцкім майстэрстве хору і артыстаў Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага Лізаветы Гаўрылавай (Снягурачка), Дар'і Чураковай (Кулава), Вікторыі Кавальчык (Вясна), Кірыла Нікіціна (Мізгір) і Ягора Трацякова (Лель). Паўдзельнічалі ў праекце і акцёры іншых тэатраў. Ролю Берандзея выканаў Аляксандр Шароў, артыст Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра, заслужаны артыст Беларусі. Бярмяту ўвасобіў Сцяпан Краўчук з Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі, а Марозам у пастаноўцы стаў Сяргей Лагуценка, артыст Гомельскага абласнога драматычнага тэатра.

— Вопыт супрацоўніцтва вельмі каштоўны і карысны, — лічыць Раман Крыкуноў. — Было цікава і аркестру, і хору, і артыстам, якія прынялі правілы гульні і справіліся са сваімі задачамі. Галоўнае для нас было перадаць гісторыю. Спадзяюся, глядач паверыў у яе і атрымаў задавальненне. Мне, дарэчы, хацелася б прадоўжыць работу ў гэтым кірунку і стварыць праект яшчэ болей маштабны, з большым ухілам у тэатр.

Тым часам пра неабходнасць падобнага супрацоўніцтва разважае мастацкі кіраўнік Горкаўскага тэатра Сяргей Кавальчык:

— Любы творчы калектыў павінен быць адкрыты да эксперыментаў і новаўвядзенняў, сумесных праектаў, іначэй ён не жыве. Супрацоўніцтва паміж музыкантамі і акцёрамі вельмі цікавае, хоць такая форма і не новая. Тым не менш падобныя паказы заўсёды арыгінальныя, што тлумачыцца міксам жанраў. Тут прыгадваецца, напрыклад, антычны тэатр. Музыка хвалюе па-свойму, хор — іначэй, а драматычны складнік прыносіць пэўны элемент эпасу. Ствараецца адчуванне сюжэта ў аб'ёме. Цікаваць глядача да такіх праектаў відэавочная.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Насуперак і для...

Вакал, гітара, саксафон і нават арган у акустычных канцэртнай залы «Верхні горад» — усё гэта новая праграма рамантычнай музыкі з цыкла канцэртаў «Насуперак гравітацыі». Яна ўключае харавыя творы сучасных кампазітараў, вакальныя мініяцюры, раманы, знакамтыя джазавыя мелодыі і не толькі.

Арганізатары звязваюць канцэпцыю з асаблівасцю музыкі: гэтае мастацтва ўзвышае пачуцці і думкі, пераносіць у чароўны свет гукі, дазваляючы ўзняцца над мітуснёй.

Адкрыта канцэрт *Sortie* С. Франка ў выкананні Варвары Царук. На гэтым «прагулка» з арганам не скончылася: пад яго акампанементам, дзякуючы Вераніцы Чарняўскай і Алёне Мазурке, прагучаў гімн *Ave Maria*. Слухачоў парадавалі і яшчэ адной яго варыяцыяй, «найвылікашай містыфікацыяй» або творам не Д. Качыні, якую «праспяваў» саксафон Паўла Казака.

— Гэтую музыку (нібыта Адраджэння) напісаў Уладзімір Вавілаў, знакамты лютніст і гітарыст XX стагоддзя. Ён выдаваў свае творы за работы кампазітараў Рэнесансу і эпохі Барока. Дзякуючы гэтым людзі сталі прыслухоўвацца да твораў таго перыяду, — адзначае Наталія Міхайлава, заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь, мастацкі кіраўнік і дырыжор Дзяржаўнага камернага хору.

«Кальханка Клары» (*Summertime*, Д. Гершвін) завяршыла сустрэчу з арганам і саступіла месца гітары. Дар'ян Шахаб выканаў вальс з цыкла «Пам'яні Шпагна» А. Тансмана і адзін з паланэзаў М. К. Агінскага (перакладанне для гітары І. К. Мерца).

Пасля Дзяржаўнага камернага хору Рэспублікі Беларусь прадставіў найстаражытнейшы

інструмент — голас. Пад кіраўніцтвам Наталлі Міхайлавай — прэм'ера «Палесся» Г. Сасноўскага. Рамантычныя замалёўкі пейзажаў працягнуліся ў «Отговорил роца золотая» Р. Панамаронкі. Таксама госці пазнаёмліліся з «Вячэрняй серэнадай» Ф. Шуберта і пад акампанементам фартэпіяна Дзмітрыя Платунова нацэляліся найважнейшай баркаролай Ж. Афенбаха.

Акрамя таго, на канцэрте прагучалі два дэбюты. Міхаіл Косараў выканаў раманс «Што гэта сэрца», Дзмітрый Зорын — *O, she doth teach*. Аб апошнім творы распавяла Варвара Царук:

— Калі ўспамінаеш вялікія гісторыі каханання, згадваюцца Рамэа і Джульета. На тэкст з трагедыі сучасны кампазітар Э. Эшэнвалдс напісаў музыку. У ёй ёсць і водгукі мадрыгалаў, якія былі ў часы Шэкспіра, і сучасныя матывы.

Іван Тургенёў пісаў: «Музыку я люблю, люблю яе вельмі даўно, смею думаць — ведаю». Заслужаны калектыў выканаў раманс на яго верш «У дарозе», больш вядомы пад назвай «Ранак туманны». Саліравала Кацярына Крашчук, якая таксама спела «Вясна ідзе» І. Дунаеўскага.

Прагучалі і беларускія народныя песні: мілагучная «Сіне морюшко» і чароўная «Што за месца». Да таго ж слухачоў чакалі фактот А. Цфасмана «Неўдалае спатканне» і джазавая песня Ф. Уолера і Г. Брукса *No one to talk with*. А завяршылася прадстаўленне творам Д. Тухманова «Які чароўны свет».

У красавіку «Верхні горад» запрашае і на іншыя канцэрты. Сярод іх — «Джаз, Вясна, каханне», «Ван Гог. *Insight*. (Хор. Жываліс. П'есмы.)», «Сусветныя хіты неакласікі» і іншыя.

Паліна НІКАЛАЦІЗІ

Вядомыя майстэрствам

Віртуозныя сольныя нумары, выступленні дуэтаў і квартэтаў на некалькіх раялах, захапляльныя паяднікі — усё гэта пра канцэрт майстроў беларускага фартэпіянага выканальніцтва «Віртуозы сцэны». 28 сакавіка — у Міжнародны дзень фартэпіяна, які святкуецца ў 88-ы дзень года — у Вялікай зале Белдзяржаўнай філармоніі гучалі папулярныя творы сусветна вядомых кампазітараў — Пятра Чайкоўскага, Франца Шуберта, Сяргея Рахманінава... 3 беларусаў — Яўген Лебаў.

Гэтым вечарам перад слухачамі выступілі 12 таленавітых піяністаў, лаўрэатаў рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў. Сярод іх — Аляксандр Данилаў, Марына Русакова, Сяргей Мікулік, Анастасія Аляксейчык, Алена Навуменка, Аляксандр Музыкантаў, Анастасія Торап, Юлія Архангельская. Асабліва цёпла зала прыняла Ігара Алоўнікава, народнага артыста Беларусі, і Ірыну Шуміліну, заслужаную артыстку нашай краіны.

Пастаянна ўдзельнікі традыцыйных канцэртаў — Арцём і Марына Шаплькі. Разам яны выканалі «Вальс кветак» з балета «Шчаўкунок» Пятра Чайкоўскага.

— Выступаць побач з калегамі надзвычай прыемна, — падзяліўся Арцём Шаплька. — Амаль уся праграма «Віртуозаў сцэны» новая. Асобнай увагі заслугоўвае фінальны нумар — 4 раялі, 8 музыкантаў, 16 рук. Такое выкананне, безумоўна, аб'ядноўвае. Што тычыцца фармату фартэпіянай дуэлі, то, у адрозненне ад мінулых канцэртаў, калі адзін піяніст выступаў супраць другога, гэтым разам сапартнёрчалі адзін супраць двух выканаўцаў. Але ўсё, зразумела, — у дружалюбнай атмасферы.

Беларускі слухач падрыхтаваны да любых эксперыментаў, з радасцю ўспрымае цікавыя прапановы. Іграць для такой публікі — сапраўднае задавальненне, падкрэслівае Арцём Шаплька. Традыцыйны канцэрт «Віртуозы сцэны» сабраў шмат наведвальнікаў — людзей розных узростаў і зацікаўленіяў, знаўцаў класічнай музыкі і мала з ёй знаёмых слухачоў. Кожнаму было чаму ўрадавацца. Хтосьці атрымаў асалоду ад любімага *Le grand tango* Астара П'яцолы, многія чарговы раз былі зачараваны найскладанейшым Трансцэндэнтным эціодам № 10 Феранца Ліста, іншыя ўраіла дасканалым Ірэллодыя соль мінор, ор. 23 № 5 Сяргея Рахманінава. Адзінае, хацелася б, каб у праграму ўваходзілі меней папулярныя творы класікаў, адметныя кампазіцыі не самых знакамітых кампазітараў. Тое, што не на слыху, часам здольна выклікаць яшчэ большую ўвагу.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Па інтэрв'ю ў Маскву

Адной нагой туды,
другой — назад

Люблю не толькі творчасць народнага паэта Беларусі Рыгора Барадулiна. Удзячны і за тое, што, дзякуючы яму, паколькі стасункі былі добрыя, бліжэй пазнаёміўся са шмат якімі пісьменнікамі. І не толькі беларускімі. Сярод іх быў і вядомы савецкі крытык і літаратуразнаўца, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Юрыя Сураўцаў. Тады я і не ведаў, што многімі ён успрымаецца афіцыйным крытыкам, ледзь не ідэалагічным рупарам ЦК КПСС. Прысудзілі ці пахвала Юрыя Іванавіча часам былі вызначальнымі. Як кажуць: ці пан, ці прапаў. Пахвала яго шмат значыла. У адваротным выпадку ацэнка ім твораў, зразумела, ужо са знакам мінус, таксама. Адночы Рыгор Барадулiн ні з таго, ні з сяго запытаўся:

— Не хацелі б, Алесь, у Маскву з'ездзіць?

Звяртаўся да мяне заўсёды на «вы», хоць неяк і пранаванаў: «Давайце на «ты» пяройдзем». Я быў не супраць. Але звяртаўся так да старэйшых за мяне літаратараў толькі пасля таго, як перад гэтымі некалькі разоў сустракаліся не толькі творы абмяркоўваючы. Пра гэта і сказаў Рыгору Іванавічу, на што ён сумнавата адказаў: «Даўно не ўжываю». Таму і працягнулі «выкацца». І вось пранавана з'ездзіць у Маскву.

Гэта для мяне стала настолькі нечаканым, што на пытанне адказаў пытаннем:

— А хто мяне там чакае?

— Сураўцаў, — адказаў Рыгор Барадулiн і патлумачыў, хто гэта такі.

— І навошта ж я яму спатрэбіўся?

— Зробіце з ім інтэрв'ю для чарговага выпуску альманаха «Братэрства».

Адрозны паставіў і ўмову: чым хутчэй, тым лепш. Такая спешка мяне асабліва не здзівіла: гэтак было раней, так робіцца і цяпер. Раптам высвятляецца, што тэрмінова трэба зрабіць тое, што даўно можна было выканаць спакойна. Не скажу, каб мне хацелася нарта ўжо спяшацца. Паколькі інтэрв'ю патрэбна тэрмінова, на працяглаю камандзіроўку разлічваў не даводзіцца. Аднак не хацелася і адмаўляць у просьбе.

— З камандзіроўкай ніякіх праблем, — упэўнена адказаў Рыгор Іванавіч. — Думаю, што Алесь дасць (Алесь Жук тады быў галоўным рэдактарам «ЛіМа»). — А. М.), а калі не, то яе выпіша «Мастацкая літаратура».

— А дзе пераначаваць? — запытаўся я, разумеючы, што месца ў сталічнай гасцініцы будзе знайсці няпроста.

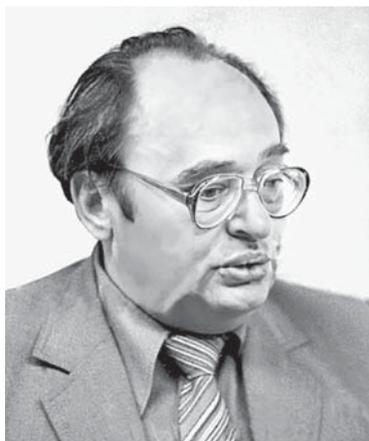
— Вы ж малады, Алесь! — Рыгор Барадулiн, як падалося, нават чакаў такога пытання. — Адною нагой туды, другою — назад.

Спраўды, у той час тыя, хто ехаў у Маскву ненадоўга, часта так і рабілі. Спраўляліся за дзень, а вечарам садзіліся ў цягнік, што адпраўляўся ў Мінск. Зручна было і тое, што зваротныя білеты звычайна прадаваліся ў самім вагоне пры пад'ездзе да Масквы.

— Угаварылі, — канчаткова згадзіўся я. Пасля гэтага доўга не цягнуў. Праз дзень-другі ўжо быў у Маскве. Перад гэтым папярэдне дамовіўся з Юрыем Сураўцавым аб сустрэчы. Ён прызначыў яе дзесьці на сярэдзіну дня. Часу заставалася шмат, і я вырашыў сустрэцца з Уладзімірам Аляксандравым, вядомым крытыкам савецкай дзіцячай літаратуры, які працаваў у рэдакцыі ўсесаюзага часопіса «Детская литература».

Ёсць з кім параіцца

Быў Уладзімір Паўлавіч чалавекам чутлым, уважлівым, а галоўнае — за вагай і разуменнем ставіўся і да аўтараў

Юрыя Сураўцаў.

з саюзных рэспублік. У чым я пераканаўся, паслаўшы адзін з матэрыялаў у гэтае аўтарытэтнае выданне. Загадаў па тэлефоне ні з кім з супрацоўнікаў не дамаўляўся. Здаецца, толькі ў лісце крыху напісаў пра сябе. Праз некаторы час, адшукаўшы патрэбны мне тэлефон, — зрабіць гэта было не цяжка, паколькі рэгулярна набываў гэтае аўтарытэтнае выданне, — патэлефанаваў. Так і пазнаёміўся з Уладзімірам Аляксандравым.

Дзякуючы яму і пачаў друкавацца ў «ДЛ». Нават па некалькі разоў на год — такім добразычлівым чалавекам ён аказаўся. З'явіліся ў гэтым часопісе мае аглядныя артыкулы пра творчасць Янкі Маўра, пра творы для дзяцей народных месцяроў Якуба Коласа, Янкі Купалы і Максіма Багдановіча, шмат рэцэнзій на кнігі, у тым ліку Эдзі Агняцвет, Валянціна Лукшы, Леаніда Прыкшы, Эдуарда Скобелева, Алесь Якімовіч.

Завочнае сяброўства паспрыяла і таму, што даведалася, як абадва любім кнігі. Яны ж тады, як вядома, былі ў вялікім дэфіцыце. Асабліва тыя, якія можна было набыць толькі здаўшы адпаведную колькасць макулатуры. Мне пашанчавала, што каля маёй халасцяцкай кватэры па праспекце Ракасоўскага знаходзіўся пункт здачы. Набыў нават некалькі асобнікаў двухтомніка ўспамінаў аб Аляксандры Пушкіне. Зразумела, што імі падзяліўся і з Уладзімірам Аляксандравым.

Упершыню ж сустрэліся на Усесаюзным семінары маладых крытыкаў дзіцячай літаратуры. Дарэчы, дзякуючы Уладзіміру Паўлавічу і трапіў на яго. Даведаўшыся, што атрымаю запрашэнне, не нарта паверыў у магчымасць такога. Прызнаўся, што ў асобных кіраўнікоў нашага творчага саюза я не ў асаблівай панане.

— Пры чым яны?! — здзівіўся Уладзімір Аляксандраў. — Семінар усесаюзны, і мы вырашаем, каго запрашаць на яго. Яны толькі пацвердзяць згоду.

— А калі не згодзіцца з маёй кандыдатурай? — я працягнуў сумнявацца.

— Такое немагчыма, — запэўніў ён мяне. — Масква вырашыла, і гэтым сказана ўсё.

Пабыўаў я не толькі на гэтым семінары, але і яшчэ на двух, што таксама праходзілі ў Маскве. Быў і на чацвёртым, які праводзіўся ў Ялце. Супрацоўніцтва з «Детской литературой» спынілася, калі аддзел крытыкі ўзначаліў іншы супрацоўнік. Раптам усё, што я ні праданоўваў, стала непатрэбным. Затое з Уладзімірам Паўлавічам, які стаў памочнікам Сяргея Міхалкова, па-ранейшаму падтрымліваў сувязь. Таму і наведаміў яму, што буду ў Маскве. У час гэтай сустрэчы ён напісаў мне сваю кнігу пра творчасць Сяргея Уладзіміравіча: «Саше Марціновічу з уважэннем і по старой

дружбе от автора. В. Александров. 11 января 1984. Москва». Падарыў і зборнік Міхалкова «Басни» — прыгожую, з густам аформленую кніжачку невялікага памеру. Гэтакую паўмінійдорную. Шкада толькі — не было на працы яе аўтара, у якога з вялікім задавальненнем узяў бы аўтограф.

Зразумела, што пагаварылі і аб мэце майго прыезду. Уладзімір Паўлавіч не толькі параў, як лепш паводзіць сябе, але і перасцярог:

— Не ўздумаў толькі дарыць Сураўцава што-небудзь са спіртнога...

— Чаму?

— Не любіць...

Я не ўдакладняў: не п'е ці не любіць, калі падносіць. Абрадаваўся і таму, што пачуў. А то мог бы трапіць у няёмкае становішча, бо ўжо думаў, які напой купіць яму. Чаго добрага — абурўся б, а як тады быць з інтэрв'ю...

Добра і без тэлефона

Аднак Юрыя Іванавіч паставіўся прыхільна. Не сумняваюся, што прывычнай быў Рыгор Іванавіч, які нас і звёў. Бо даўгавата распытваў у мяне пра яго, хваліў калі паэта. Калі ж я нарэшце з цяжкасцю дастаў са сваёй сумкі пераносны магнітафон «Весна», з недаўменнем паглядзеў на мяне. Я адрозны згадаўся, у чым прычына. Патлумачыў:

— У нас мала ў каго ёсць дыктафон.

Мінск да такой раскошы яшчэ толькі «дарастаў». Але і з «Весной» гутарка атрымалася цікавай. Юрыя Іванавіч застаўся задаволены, што засведчыў лістом пасля таго, як вяртаў карэктурю інтэрв'ю для вычыткі, пасланую з Мінска. Па завяршэнні ж сустрэчы падарыў мне сваю кнігу «Необходимость диалектики», выпушчаную выдавецтвам «Художественная литература» ў 1982 годзе. Падпісаў яе так: «Алесью Марціновічу — з уважэннем і найлучшымі пожеланнями. Успехов во всех видах творчества и на всех рубежах жизни» і распісаўся.

Змест яе відаць з падзагалючка: «К методологии изучения интернационального единства советской литературы». Для сваіх заўваг і абагульненняў ён выкарыстаў пераканальныя прыклады са шматнацыянальнай савецкай літаратуры. Не абдызена ўвагай і беларускай: Алесь Адамовіч, Пятрусь Броўка, Дзмітрый Вугаў, Васіль Быкаў, Віктар Каваленка, Віктар Казько, Аркадзь Куляшоў, Алех Лойка, Іван Мележ. Пімен Панчанка, Іван Шамякін...

Гэта кніга, калі бачу яе ў сваёй бібліятэцы, заўсёды нагадвае мне прыемны ўражанні ад сустрэчы з Юрыем Іванавічам. Не так і доўга працягвалася яна — ставала ў яго і іншыя спраў, але і гэтага было дастаткова, каб упэўніцца, наколькі ён добразычлівы чалавек. У манеры гаворкі, паводзінах не прысутнічала нават малосенская спробы хоць нечым падкрэсліць сваю неардынарнасць. Маўляў, не забывай, хто я, а хто ты. Ментарскі тон ў размове адсутнічаў. Уразіла і тое, як цудоўна валодае матэрыялам. А яшчэ, што ў развагах адсутнічала шматслоўе, чым, на жаль, нярэдка грашаць у вуснай гаворцы нават тыя, хто цудоўна піша. Прамаўляў выверана, дакладна, без паўтараў, якія непазбежны тады, калі хтосьці, у каго бярэш інтэрв'ю, гаворыць нібыта і складна.

У тым, што ён — майстар слова, яшчэ больш упэўніўся пасля вяртання ў Мінск, здымаючы сказанае з магнітафоннай стужкі. Асабліва цяжкасцей пры падрыхтоўцы гутаркі да друку не ўзнікла. Не даўляўся, як гэта нярэдка бывае ў падобных выпадках, штосьці ўдакладняць па тэлефоне. Рыгор Барадулiн, пазнаёміўшыся з матэрыялам, таксама быў задаволены. Адзінае, што

заставалася, — завізавачу у Юрыя Іванавіча.

Паколькі інтэрнэт яшчэ адсутнічаў, адзін асобнік, надрукаваны на пішучай машыцы (у выдавецтве на той час не было і камп'ютара), паслалі поштай. Абадва хваліліся, бо да здачы інтэрв'ю ў набор заставалася мала часу. Я, несумненна, у большай ступені. Калі Сураўцаву штосьці не спадабаецца альбо ўзнікне жаданне асобныя месцы пашырыць, некаторыя меркаванні ўдакладніць, давядзецца ці чакаць вяртання матэрыялу з праўкамі, ці карыстацца тэлефонам.

Як бы там ні было, але гэта лішняя работа, да ўсяго спешная. Хваліянні аказаліся марнымі. Як паставіўся Юрыя Іванавіч да інтэрв'ю, відаць з адказу, напісанага ад рукі на яго фірменным бланку, дзе пазначаны ініцыялы і названа пасада: «Дорогие друзья! Спасибо за труд, проделанный (хорошо и четко) А. М. Мартиновичем. Правка — Вы это увидите, — незначительная. Но прошу ее учесть обязательно.

Если у Вас принято авторское чтение набора (вылучена ў адказе. — А. М.), то вышлите, пожалуйста. Если нет, — просто позвоните. Приветствую «Братэрства». Ю. Суворцев. 24. 2. 84».

Не ведаю, ці пасылаў набор — нават, калі ў «Мастацкай літаратуры» так не было прынята, Рыгор Барадулiн з-за павагі да Юрыя Іванавіча мог папрасіць зрабіць гэта. Гутарка пад назвай «На ўзровень узятых вышын» была змешчана ў выпуску «Братэрства», што выйшаў у 1984 годзе.

* * *

Значна пазней, праз шмат гадоў, я са здзіўленнем даведаўся, што Сураўцаў пра мяне не забыўся. У Доле літаратара праходзіла нейкае мерапрыемства з удзелам маскоўскіх літаратараў. Каб ведаць, што прыездзе і Юрыя Міхайлавіч, абавязкова пайшоў бы. Справаздачу з яго пісаў для «ЛіМа» нехта іншы, хоць, перайшоўшы на працу ў часопіс «Беларуская думка», я яшчэ гадоў пяць у штотыднёвіку працаваў на паўстаўкі. Аднак творчае жыццё ў Саюзе пісьменнікаў асвятляў значна менш, чым дагэтуль.

Юрыя Сураўцаў, не ведаючы гэтага, на тым мерапрыемстве запытаўся: «А чаму нет Алесь Марціновіч?» Паездку ў Маскву азмочыла толькі тое, што, калі па вяртанні ў Мінск выцягваў магнітафон з партфеля, убачыў, што накрываў, пад якой знаходзіцца касета, у дарозе неяк адкрылася і зламалася. Колькі майстэрэн абішоў з магнітафонам — безвынікова. Пашанчавала толькі ў майстэрні, што знаходзілася па вуліцы Славянскага. Але я не ўзяў з сабой магнітафон. А, як высветлілася, прадаваць якія-небудзь дэталі забаранялася. У рэшце рэшт усё ж угаварыў майстра. Выпісалі квітанцыю аб тым, што мой магнітафон рамантавалі ў майстэрні. А мне аддалі накрывку, каб дома ўставіў яе сам.

Так і стаіць ён ужо даўно непатрэбны. Пра паездку ў Маскву нагадавае, пра сустрэчы з Юрыем Сураўцавым. Збіраюся выкінуць яго, але ніяк не адважваюся. Усе ж ён — таксама памяць. Аб сустрэчы з Юрыем Іванавічам. Ды і аб Рыгору Барадулiне таксама. Выкарыстоўваў яго, размаўляючы, праўда, па тэлефоне, і з Канстанцінам Ваншанкіным, Якавым Хелемскім, удакладняючы матэрыялы, што змяшчаліся ў «Братэрстве». А Уладзімір Паўлавіч пазнаёміў мяне з аўтарам кніг пра Леніна Марыяй Прыляжавай, Львом Разгонам, ураджэнцам горада Горкі на Магілёўшчыне. Шкада, што ніколі не веў дзённікі. Можна было б больш згадаць і пра гэтых выдатных пісьменнікаў.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

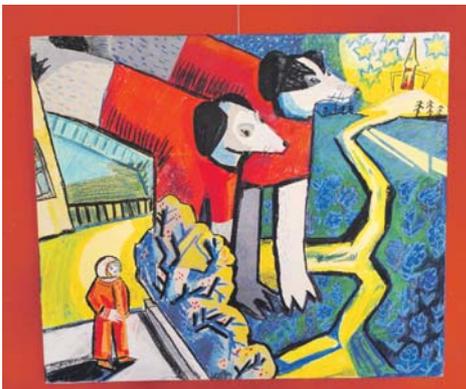
Пасланец міру і добра

У Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў працуе міжнародны праект «Сто ўсмешак Гагарына», прысвечаны 90-годдзю з дня нараджэння першага ў свеце касманаўта.

Юрый Аляксеевіч Гагарын — чалавек, які змог аб'яднаць свет і падарыць надзею на новыя, фантастычныя дасягненні. У перыяд халоднай вайны, калі свет быў так блізка да ядзернай катастрофы, вядомы касманаўт стаў пасланцом міру. Гагарын наведаў 29 краін, дзе сустракаўся з рознымі палітычнымі і дзяржаўнымі дзеячамі, а таксама з простымі людзьмі. Яго ўсмешка стала дыпламатычнай зброяй падчас супрацьстаяння ЗША і СССР.

Праект распрацаваны сумесна з Аб'яднаным мемарыяльным музеем-запаведнікам Ю. А. Гагарына (Расія) і Міністэрствам замежных спраў Рэспублікі Беларусь. 9 сакавіка 2024 года споўнілася 90 гадоў з дня нараджэння першага касманаўта. Праект заклікае звярнуць увагу і на важнае паняцце міру і яго каштоўнасць у жыцці чалавека.

Выстаўка падзелена на восем тэматычных зон, кожная расказвае пра пэўны момант жыцця легендарнага касманаўта. Першыя тры зоны знаёмяць з малюнкамі дзяцей. Тут можна ўбачыць героя і ў космасе, на фоне далёкай, але роднай планеты Зямля, і дома з бліжэйшымі ў цёплай і спакойнай атмасферы. Акрамя работ,

Паліна Табурава «Сны аб нечым большым», 2024 г.

напісаных алеем і акварэлю, прадстаўлены і тыя, што выкананы ў тэхніцы квілінг ці выразаны на пробкавай дошцы.

У чацвёртай зале знаходзяцца работы беларускіх і расійскіх мастакоў, якія былі адабраны ў працэсе open-call. Творцы працуюць у розных напрамках, тут можна ўбачыць карціны ў жанры экспрэсіянізму, імпрэсіянізму, рэалізму і шмат іншых. Нават ёсць вітраж «Пакарэнне космасу», зроблены Анастасіяй Чадзіц. Прадстаўлены асабістыя рэчы першага касманаўта з сямейнага архіва і фонду Аб'яднанага мемарыяльнага музея-запаведніка Ю. А. Гагарына.

У пятай зале змешчаны работы Аляксея Шпакоўскага і Анастасіі Паўлючэнкавай з бронзы і гіпсу. Гэта своеасабівыя медалі з выявай першага савецкага касманаўта. Багатая калекцыя фотаздымкаў у шоста і сёмай залах расказвае наведвальнікам пра розныя мерапрыемствы з удзелам Юрыя Гагарына. Фота таксама размешчаны ў фае перад кожнай тэматычнай зонай. Дзякуючы выявам можна прасачыць шлях простага савецкага хлопчыка да пачэснага тытула першага касманаўта ў свеце. На фотаздымках Юрыя Гагарын сустракаецца з вядомымі палітычнымі дзеячамі, размаўляе з калегамі і наведвае навучальныя ўстановы, дзе з той самай усмешкай жартуе са школьнікамі і студэнтамі. Усмешка аб'ядноўвае ўсе фотаздымкі і выявы экспазіцыі. Акцэнтным момантам з'яўляецца велізарны фотакалаж на ўсю сцяну, які складаецца са знаёмай касмічнай усмешкі. Адна зала з фотаздымкамі паказвае наведвальнікам першага касманаўта, героя, пасланца міру і дыпламатычнага дзеяча. А другая вяртае да звычайнага чалавека, які хакае жонку, выходвае дзяцей і адпачывае з сябрамі. Юрый Гагарын пабываў у далёкім космасе,

Першы касманаўт свету Ю. А. Гагарын — гошч п'янеры «Артэка».

але застаўся бліжэй да простага народа. Вялікая частка прадстаўленых фота — з сямейнага архіва Гагарыных. Гэта добрая магчымасць паглядзець на вядомага чалавека з іншага ракурсу, убачыць яго сярод сваякоў, з якімі ён адпачывае на прыродзе, ходзіць на паляванні і святкуе Новы год.

У апошняй зале, якая таямніча схавалася за сінняй шторкай, наведвальнікі з дапамогай праектара могуць паглядзець кароткі гумарыстычны ролік, што расказвае пра жыццёвы шлях Юрыя Гагарына.

З праектам звязана міжнародная акцыя «Усмешка для Міру», у якой можа паўдзельнічаць кожны. Акцыя падтрымлівае ідэю пазітыўнай і гарманічнай будучыні. Некалькі соцен фотаздымкаў з больш чым 30 краін дэманструюцца ў экспазіцыі ў электронным выглядзе.

Наведванне выстаўкі будзе цікавым і для дзяцей, і для дарослых. Напярэдадні Дня касманаўтыкі гэта стане добрай нагодай яшчэ раз успомніць пра першага чалавека, які ўбачыў Зямлю з космасу, — Юрыя Гагарына. А таксама парадавацца за нашу зямлячку Марыну Васілеўскую — першую беларускую жанчыну, якая пабывала на арбіце.

Выставачны праект працуе да 21 красавіка.

Лізавета КРУПІЯНЬКОВА,
фота аўтара

Аляксандра Чудакова «Усмешкі Гагарыных» (дыптых), 2024 г.

зваротная сувязь

Красавіцкія навінкі

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты», у якім аўтар расказвае пра вядомых айчынных літаратараў.

У нядзелю і панядзелак — радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча — сустрэча з пісьменніцай, супрацоўніцай часопіса «Малодосьць» Ксеніяй Зарэцкай.

Па буднях у праграме «Літаратурная анталогія» — старонкі рамана Фёдора Дастаеўскага «Браты Карамазавы» (у выкананні Алега Вінярскага). У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — раман Івана Чыгрынава «Плач

перапёлкі» (у выкананні Маргарыты Захарыя).

У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Таісы Бондар.

У перадачы «Літаратурныя гісторыі» — апавяданні айчынных і замежных аўтараў.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа».

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Адрас радыцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
638562 — ведамасы;
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галуны рэдактар — 325-85-25
адказы сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
пробы і пазіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасы;
63880 — ведамасы льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

5 красавіка — на творчую сустрэчу са Святланай Бахновай у Цэнтральнай гарадской бібліятэцы г. Жодзіна (пр. Міру, 21). Пачатак у 12.00.

6 красавіка — на творчую сустрэчу з Ірынай Бурак, якая пройдзе ў СШ № 226 (вул. Ніколы Тэслы, 31) і прысвечана Дню яднання народаў Беларусі і Расіі. Пачатак у 11.00.

9 красавіка — у публічную бібліятэку № 11 (праезд Ташкенцкі, 3) на творчае мерапрыемства, прысвечанае Дню яднання народаў Беларусі і Расіі. Пачатак у 16.00.

10 красавіка — на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым у Докшыцкай раённай дзіцячай бібліятэцы. Пачатак у 12.00.

10 красавіка — у Мемарыяльную залу Дома літаратара (вул. Фрунзэ, 5)

на ўрок мужнасці, які правядзе Аліна Легастаева. Пачатак у 15.00.

11 красавіка — у Школу юнага літаратара пры Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ (вул. Фрунзэ, 5, п. 309). Пачатак у 16.00.

12 красавіка — у Дом культуры ветэранаў (вул. Я. Купалы, 21) на юбілейны творчы вечар Алены Харавец. Пачатак у 18.00. (Па квітках).

13 красавіка — у дзіцячую бібліятэку № 15 (вул. Слабадская, 27) на пасяджэнне студый юных літаратараў «Малінаўскія галасы». Пачатак у 11.00.

7 красавіка 70-гадоўя юбілейнае святкуе Юрый Татарынаў.

9 красавіка 70-годдзе адзначае Аляксей Пісарык.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 2 4013

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галуны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсук

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзімева
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфарав
Мікалай Чарніц
Іван Чарота
Іван Штэйнер